

Rapport URO 2022

Utviklingshemming – Rus – Opplysning

«DET JEG VEIT OM RUS HAR, JEG FINNE UT SJØV»

URO-prosjektet snakket med fagpersoner og personer med utviklingshemming om rus og rusbruk. Målet var å legge til rette for selvbestemmelse og gode valg. Vi ville forebygge at personer med utviklingshemming bruker rus på måter som skader dem selv eller andre.

Lise Holm og Bente Årset
Prosjektledelsen

1. Summary / Oppsummering

The aim of the Uro project, was to provide concrete information and knowledge about people with developmental disabilities and substance abuse. Get an overview of missing measures and what is needed to develop targeted information and prevention measures.

Surveys among professionals and conversations with people with intellectual disabilities and their relatives showed that people with disabilities lack adapted information about substance abuse. Professionals need time, routines, knowledge and methods, and to talk about substance abuse with people with developmental disabilities.

The team consisted of a social worker, a social educator (learning disabilities nurse) and three experts, people with lived experience. This team worked together to find available and good information and to develop information about substance abuse.

A short course program was tested in collaboration with the Norwegian Association for Developmentally Disabled People, NFU. All the participants said they had learned something new and that the course was interesting. We learned that when those who taught have developmental disabilities themselves, the lecture becomes more exciting, and it is easier to reflect on those who teach.

In summary our experience after completion of the project that both in the development of the project, in the search for knowledge and in the development of the teaching, the combination of using their lived experience with professional competence were crucial for a good result.

Uro prosjektet hadde som mål å framskaffe konkret informasjon og kunnskap om mennesker med utviklingshemming og rus. Få oversikt over manglende tiltak og hva som er nødvendig for å utvikle målrettet informasjons- og forebyggingstiltak.

Kartlegging blant fagfolk og samtaler med personer med utviklingshemming og deres pårørende viste at personer med utviklingshemming savner tilpasset informasjon om rus. Fagfolk trenger tid, rutiner, kunnskap og metoder, og for å samtale om rus med menneske med utviklingshemming.

En sosionom, en vernepleie og tre eksperter, personer med erfaringskompetanse samarbeidet om å finne tilgjengelig og god informasjon og å utvikle informasjon.

Et kort kursopplegg ble testet ut i samarbeid med Norsk Forbund for Utviklingshemmede, NFU. Alle deltakerne sa de hadde lært noe nytt og at kurset var interessante. Vi erfarte at når de som underviste selv har utviklingshemming, blir foredraget mer spennende og det er lettere å speile seg i de som underviser.

Erfaringene er at vi både i utviklingene av prosjektet, i søken etter kunnskap og i utviklingen av undervisningen var kombinasjonen av erfaringskompetanse og fagkompetanse avgjørende for et godt resultat.

2. Innhold

1.	Summary / Oppsummering	1
2.	Innhold	2
3.	Bakgrunn.....	3
4.	Oppstart.....	3
5.	Målsetting	4
6.	Gjennomføring.....	4
6.1	Fagdager	4
6.2	Kartlegging	4
6.3	Samtaler om rus og rusbruk med personer med erfaringskompetanse.	6
6.4	Ekspertgruppe	7
6.5	Politisk kontakt	8
6.6	Samarbeid	8
6.7	Studietur	9
6.8	Undervisning/foredrag	9
6.9	Avsluttende fagdag	10
7.	Resultater	10
7.1	Kunnskap om rus og rusbruk	10
7.2	Behov for tiltak og metoder	11
7.3	Medvirkning og selvbestemmelse	12
7.4	Synlighet.....	13
8.	Konklusjon.....	13
9.	Veien videre.....	14
10.	Ekspertenes rapport	16
11.	Vedlegg	32
11.1	Prosjektsøknad.....	32
11.2	Prosjektbudsjett.....	38
11.3	Regnskap URO 2022	39
11.4	Litteraturreferanser, kilder og fagressurser	41
11.5	Karteleggingsrapport fra Korus.....	43
11.6	Artikkel i Fontene	64
11.7	Artikkel i Vernepleier.no	71
11.8	Artikkel NAKU.no.....	74
11.9	Artikkel i rop.no.....	82
11.10	Artikkel i Tønsbergs Blad	85
11.11	Fagartikkel i Fontene	88
11.12	Sosiale medier.....	96

3. Bakgrunn

Helsevernet for psykisk utviklingshemmede (HVPU) -reformen på 90 tallet førte til at personer med utviklingshemming flyttet fra sentralinstitusjoner, og ble en del av storsamfunnet. Nå kan personer med utviklingshemming i større grad leve livene sin slik den øvrig befolkning gjør. Noe som blant mye annet, betyr den samme tilgang på rusmidler som andre har.

Det er grunn til å anta at personer med utviklingshemming bruker rusmidler, og noen utvikler problematisk bruk og avhengighet av rusmidler. Problematikken utfordrer helse- og sosialtjenestene, det finnes lite forskning på forbruksmønstre, og omfanget av problematisk bruk av rusmidler blant personer med en utviklingshemming. Informasjon om rus, rusmidler og rusbruk er i liten grad tilrettelagt for personer med utviklingshemming. Det er få eller ingen tilpassede holdnings-/forebyggingsprogrammer og kartleggingsverktøy eller behandlingstilbud rettet spesifikt mot personer med utviklingshemming. (Høgh, Sandberg Bilstoft, & Nielsen, 2022).

4. Oppstart

URO startet som en idé hos to fagpersoner, prosjektleder og faglig rådgiver. Vi har lang yrkeserfaring henholdsvis fra rusfeltet og fra tjenester til personer med utviklingshemming.

Erfaringene vår, og forskningsbasert kunnskap, viser at personer med utviklingshemming er en gruppe som har dårligere tilgang til helsetjenester enn befolkningen ellers. Vi vil bidra til økt oppmerksomhet på at også personer med utviklingshemming har utfordringer med rus. Videre var vi opptatt av retten og muligheten til å ta egne valg. Vår forforståelse er at kunnskap er viktig for å ta selvstendige valg.

Det er utfordrende å framskaffe konkret informasjon og kunnskap om mennesker med utviklingshemming og rus. Vi ønsket oversikt over manglende tiltak og hva som er nødvendig for å utvikle målrettede informasjons- og forebyggingstiltak.

På den måten vil vi synliggjøre utfordringer og behov for rusforebyggendetiltak, og oppfølgingstiltak tilrettelagt for personer med utviklingshemming.

IOGT viste interesse for prosjektet, og ville gjøre det til sitt. Sammen søkte vi midler fra stiftelsens Dam for å realisere prosjektet.

Prosjektet var ettårig. Målet er at den kunnskapen vi har framskaffet skal gi grunnlag for å jobbe videre med gode kunnskapsbaserte forebyggingstiltak og øke oppmerksomheten på de utfordringer personer med utviklingshemming kan få med rus og rusbruk.

5. Målsetting

Hovedmålsetting: IOGT vil utvikle målrettede tiltak som bidrar til at færre mennesker med utviklingshemming bruker rusmidler på måter som skader dem selv eller andre.

Delmål: Vi vil legge til rette for samtaler og kunnskapsutvikling om rusmidler og rusbruk blant mennesker med utviklingshemming, deres pårørende og folk som møter mennesker med utviklingshemming og pårørende i sitt arbeid.

Delmål: Framskaffe konkret informasjon og kunnskap om mennesker med utviklingshemming og rus. Få oversikt over manglende tiltak og hva som er nødvendig for å utvikle målrettede informasjons og forebyggingstiltak

6. Gjennomføring

6.1 Fagdager

I samarbeid med KORUS Sør inviterte URO, ansatte i to kommuner til fagdager, for hjelpere og ledere som vil forebygge eller bistå ved problematisk rusbruk eller avhengighet. Dagen ble ledet av psykologspesialist Siv Tonje Luneng, Korus Sør. Totalt 180 ansatte fra Tønsberg og Færder kommune deltok. Dagen var skreddersydd for hjelpere og ledere som vil forebygge eller bistå ved problematisk rusbruk eller avhengighet. Under tittelen *Prateklar?* dannet modellen utviklingshuset rammen for fagdagen. Temaet var hvordan få til god og tillitsfull kommunikasjon som hjelper oss til å se hva personen egentlig trenger.

Tilbakemeldingene fra deltakeren var svært gode, dagen ble opplevd som nyttig.

6.2 Kartlegging

I etterkant av fagdagene mottok deltakerne en digital spørreundersøkelse, utviklet og gjennomført av KORUS Sør. Hensikten med undersøkelsen var å få et «øyeblikksbilde» av kunnskap og behov hos deltakerne, som en rettesnor for det videre arbeidet med å utvikle målrettede tiltak i prosjektet URO. (Vedlegg)

Trygghet til å se utfordringer og snakke om det?

Alle som svarte på kartleggingen, arbeider med rusrelatert problematikk eller i tjenester til personer med utviklingshemming. Undersøkelsen ble gjennomført i perioden 22.03-31.03. 2022. 89 personer svarte på deler av undersøkelsen. 55 personer svarte på hele. 61 personer (78%), altså de fleste av respondentene, jobber med voksne brukere. 8 personer (10%) oppgir å jobbe med aldersgruppen under 18 år. Og 9 personer (12%) jobber både med aldersgruppen under og over 18 år.

Fagpersonene oppga å ha stor grad av kompetanse til å identifisere sosiale vansker, kommunikasjonsproblemer, vansker med planlegging av hverdagen, psykiske vansker og vansker med følelsesregulering. I overkant av halvparten svarte at de i stor grad er trygge på å snakke med brukere om rus og konsekvenser av rusbruk. Sekstifire % svarte at de i det siste året har vært bekymret for om en person med kognitive utfordringer/utviklingshemming har rusproblemer. Nesten alle hadde snakket med den de var bekymret for om bekymringen.

Mangle på rutiner og hjelpetiltak

Kartleggingen viste at tilstrekkelig tid, rutiner og kjennskap til tjenester, var noe mange savnet. Et fåtall kjente til om deres arbeidsplass hadde rutiner for hvordan gå fra bekymring til handling, når det er mistanke om kognitive utfordringer/utviklingshemming. Det var flere som kjente til rutiner ved mistanke om problematisk rusbruk. De fleste svarte at de hadde liten eller ingen kjennskap til hjelpetjenester og tiltak for personer med utviklingshemming og rusutfordringer, utenfor kommunen. Kjennskap til tiltak i kommunen var også lav. Mangel på tilbud, og tilrettelaget oppfølging for personer med utviklingshemming og rusutfordringer er det flest som oppgir som barriere for å handle hensiktsmessig. Helsedirektoratets veileder: Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming (2021), var det bare 17 % av respondenten som svarte at de kjente til.

Pårørendeproblematikk

Et flertall opplevde å ha mindre kompetanse til å avdekke vansker som skyldes forhold hos brukeres pårørende eller omsorgspersoner. Trolig fører det til at pårørendeproblematikk hos personer med utviklingshemming i mindre grad blir avdekket. Noe som kan bety at denne gruppa i mindre grad får hjelp om de opplever belastninger i forholdet til sine nærmeste.

6.3 Samtaler om rus og rusbruk med personer med erfaringskompetanse.

Gjennom interesseorganisasjoner, kommunen og tilrettelagte arbeidsplasser kom URO i kontakt med voksne personer med lærevansker og/eller utviklingshemming, som ønsket å snakke med oss om rus og rusbruk. Vi inviterte til samtaler enkeltvis på vårt kontor. I forkant fikk alle skriftlig og muntlig informasjon om prosjektet og hva vi ville snakke om.

Å skaffe seg kunnskap på egenhånd

Ingen kunne fortelle om at de hadde hatt undervisning om rus på skolen. Samtidig hadde flere mye kunnskap om rus og virkninger av rusmidler. De fortalte at det de visste hadde de tilegnet seg på egenhånd, gjennom TV serier og filmer, sosial medier, internett, samt venner var også kilder til informasjon. Enkelte uttrykte at de var kritiske til det de fant på nett, mens andre i mindre grad vurderte det de fant fra ulike kilder. Noen hadde fått vite hvordan rusmidler virket av de som solgte rusmidler.

Å være lik

De fleste vi snakket med hadde erfaring med å drikke alkohol, flere hadde også erfaringer fra å være i miljøer med illegale rusmidler. Ønske om å være som andre, og å delta i sosiale sammenhenger ble oppgitt som en grunn til å drikke alkohol. Å kose seg med et glass vin, var også en grunn til å drikke alkohol.

Press og utnytting

Mange hadde erfaringer med å bli bedt om å kjøpe alkohol til mindreårige. Noen hadde opplevd det som en måte å få innpass i en gjeng på. Noen hadde erfaringer fra å være i miljøer med mye rusbruk. Vi spurte om de hadde møtt andre i rusmiljøet med lærevansker. Dette er blant svarene vi fikk:

«Mange av de som ruser seg har lærevansker. De har også vansker med å lære matte».

«Mange i rusmiljøet har lærevansker».

«Mer utsatt, vanskelig å passe inn, ble utnyttet fordi en tror på de fleste og ser på den personen som en venn. Ønsker å være med».

Å ha strategier for å ta vare på seg selv

Flere beskrev virkningene av alkohol: «*En kan bli trøtt eller bli syk om en drikker for mye og det er farlig for levra*».

De beskrev også at de hadde regler for egen rusbruk. Alle var bevisst at rusbruk kan få uheldige konsekvenser, som å ikke drikke tidlig på dagen, og å holde seg unna steder hvor de vet de vil bli tilbudt rusmidler. Noen hadde satt grense for hvor mye alkohol de kunne drikke ved en anledning. Flere oppleve det som lettere å si nei som voksne enn det de gjorde da de var yngre. «*Gå bort når folk er fulle, for da blir de annerledes*», var et råd vi fikk.

Å inneha erfaringer om rus blant pårørende

Mange hadde erfaringer med at noen de var glade i brukte for mye rus. Det skiller seg trolig ikke i vesentlig grad fra erfaringer i den øvrige befolkningen. De som snakket med noen om det, hadde snakket med foreldre eller venner. Det var ingen som hadde snakket med fagpersoner om det å være pårørende til en med rusutfordringer.

6.4 Ekspertgruppe

URO opprettet en referansegruppe med tre personer med erfaringskompetanse og samfunnsengasjement. Gruppedeltakerne valgte å kalle seg URO-eksperter. Fra mars og gjennom hele prosjektperioden var de viktige bidragsyter i utviklingen av prosjektet. Gruppa møttes hver annen uke, og deltok på flere arrangementer, studietur, gjennomførte undervisning, ble intervjuet i ulike tidsskrifter og møtte politikere. De arbeider med å finne informasjon om rus tilpasset personer med utviklingshemming, og startet arbeidet med å utvikle undervisning om rus og rusbruk for personer med utviklingshemming.

Ekspertene søkte etter informasjon på nettet. Vi satt sammen og søkte, og de søkte på egenhånd. De opplevde å mislykkes, de fant ikke det de lett etter. Etter drøfting i gruppa var det enighet om at det å ikke finne informasjon var et viktig resultat. Informasjon gruppa fant var for vanskelig. «*Det er mange ord vi ikke forstår*», eller er for barnslige. Informasjonen for barn passer ikke så godt for voksne. En film om drikkepress, på NRK Super, opplevde gruppa som gode, men den var ikke laget for voksne personer

6.5 Politisk kontakt

URO-gruppa var to ganger på besøk på Stortinget. Målet var å fortelle de folkevalgte hvorfor det er viktig å ha oppmerksomhet på utviklingshemming og rusbruk, og at det i dag mangler både gode forebyggende tiltak, kartleggingsverktøy og tilpasset behandling.

Gruppa møtte med Marian Hussein, fra Helse og Omsorgskomiteen og Odd Harald Hovland, fra justiskomiteen.

Lokalt har URO hatt kontakt med ordførerne i Tønsberg og Færder kommune. De var svært positive til prosjektet. Noe som åpent for at alle ansatte som ønsket det kunne delta på fagdage i sin arbeidstid.

6.6 Samarbeid

Vi har opplevd stor interesse for prosjektet fra mange hold.

KoRus, Kompetansesenter rus i Sør Norge, hjalp oss både med å gjennomføre fagdag, og å gjøre en kartlegging. USN, Universitetet i Sør-Øst Norge har veiledet gjennom hele prosjektet, både knyttet til hensiktsmessig dokumentasjon av arbeidet og under skriving av en fagartikkel. I tillegg ble URO invitert til å undervise vernepleierstudenter ved USN campus Porsgrunn. Kompetansesenter Aldring og helse bisto oss i å lage gode spørsmål og ha klart og enkelt språk. NFU, Norsk Forbund for Utviklingshemmede Vestfold og Telemark inviterte til seminar hvor vi fikk mulighet til å snakke med deres medlemmer om rus og rusbruk.

Tønsberg kommune og Færder kommune åpent for at deres ansatte fikk bruke arbeidstid på å delta på fagdager og i kartlegging. Smiløkka Arena AS laget podkast om rus, fant deltakere til samtaler med oss om rus og rusbruk, og deltok på fagdagen. Utekontakten i Tønsberg informerte sine kontakter om prosjektet, fant deltakere til ekspertgruppa og deltok på fagdage. FO og Fagforbundet inviterte til fagkafe hvor vi fikk snakke med deres medlemmer om utviklingshemming og rus. Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemming, NAKU har publisert en artikkel om prosjektet på sine hjemmesider. Nasjonal kompetansetjeneste for utviklingshemning og psykisk helse, NKUP og Stiftelsen SOR har bidratt med interesse og innspill til utviklingen av prosjektet. Rop.no og Fontene har intervjuet URO gruppa og publisert en artikkel om prosjektet. Vernepleier.no har publisert en artikkel om prosjektet, i samarbeid har vi utviklet refleksjonskort om rus til bruk på deres nettsted, som en del av tjenesten faglig forsvarlig vernepleie.

6.7 *Studietur*

Høsten 2022 besøkte URO, Udviklingshæmmedes Landsforbund (ULF), i Danmark. Her fant vi gode informasjonsbrosjyrer om rusmidler. Dette danske forbundet utdanner Borgerevejlere, personer med særlige behov, som underviser andre. Slik når de ut til personer med utviklingshemming med informasjon om ting som er viktige i hverdagen. Forbundet hadde erfart at når den som formidler kunnskapen selv har utviklingshemming, blir dialogen mer gjenkjennelig og ærlig. Deltakerne kan identifisere seg med problemstillingen, engasjerer seg lettere og husker mer etter undervisningen.

Vi besøkte også Midt Jylland Specialområde Udviklingshandicap. Her fikk vi en innføring i gruppeforløp spesielt tilpasset personer med utviklingshemming som har en problematisk rusbruk.

6.8 *Undervisning/foredrag*

Det har vært et mål å nå ut med informasjon om utviklingshemming og rusbruk, og gjennom dialog få økt kunnskap om behov for tiltak.

Da prosjektet startet ledet prosjektleder et på Webinar i regi av IOGT, her ble bakgrunn for prosjektet og planene presentert.

Eksperten fikk første gang anledning til å undervise på årsmøtet til IOGT Region Sør og deretter på Inspirasjonskonferansen til IOGT. Noe som ga mulighet til å få tilbakemeldinger fra organisasjonen som var prosjekteier.

Uro gruppa gjennomførte et arrangement med 20 deltakere under Arendalsuka. Ekspertene presenterte prosjektet, og vi åpent for dialog om utviklingshemming og rusbruk. Med utgangspunkt i kunnskapen fra Danmark, utviklet URO gruppa undervisning med hovedvekt på alkohol. På Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU) samling i Vestfold, Telemark og Buskerud, fikk vi testet undervisningen i en gruppe på 20 personer med utviklingshemming.

Eksperten underviste i to timer. Deltakerne var aktive, nysgjerrige og engasjert. De delte åpent egne erfaringer, og stilte spørsmål. Alle deltakerne sa de hadde lært noe nytt og opplevde at kurset var interessante. Å ta egne valg og drikkepress var noe mange ønsket å snakke om. Drikkepress ble tema når deltakerne snakket sammen utover kvelden på seminaret. Flere sa at de nå var mer oppmerksom på at ingen må presses til noe de ikke vil.

Ekspertene opplevde at mange av deltakerne ønsket å snakke mer med dem om rus, erfaringer og press, og ønsket et lengre kurs, og mer tid til å prate.

Undervisningen ble presenter på fagkafe i regi av Fagforbundet og FO i Larvik, og for vernepleierstudenter ved USN i Porsgrunn. Vi ville med det vise måter å snakke enkelt og konkret om rus og rusbruk.

På den avsluttende fagdag ga også URO ekspertene en kort presentasjon av undervisningen, i tillegg til å fortelle om arbeidet med URO prosjektet

I prosjektets siste fase ble det produserte en film, i samarbeid med Bedreuten.no Filmen er egnet til undervisning og til å starte samtaler om utviklingshemming og rusbruk.

6.9 Avsluttende fagdag

Prosjektet ble avsluttet med en åpen fagdag i Tønsberg. 80 personer fra ulike kommuner, organisasjoner og instanser deltok.

Henriette Louise Bjerregaard, Socialfaglig utviklingskonsulent fra Specialområde Udviklingshandicap, Region Midtjylland, underviste om personer med utviklingshemming og rusproblematikk. Gruppebehandlingstilbudet tilpasset menneske med utviklingshemming, utviklet i Danmark, ble presentert. Hun ga en innføring i bakgrunnen for at det ble utviklet og resultatene.

URO-gruppa la fram resultater fra prosjektet. Ekspertene i URO prosjektet fortalte om hvordan de snakker med andre mennesker med utviklingshemming om rus og rusbruk, presenterte av undervisningen de har holdt tidligere.

Deltakeren på fagdagen ga positive tilbakemeldingene på det faglige innholdet.

7. Resultater

7.1 Kunnskap om rus og rusbruk

URO har ikke lyktes med å finne informasjon om rus, rusmidler og rusbruk som er tilpasset voksne med lærevansker eller utviklingshemming. Utover det vi fikk med oss fra Danmark. Vi fikk dermed langt på vei bekreftet vår hypotese om informasjonsmateriell og undervisning om rus og rusbruk tilpasset personer med lærevansker eller utviklingshemming er mangelvare.

Litteratursøk, samtaler med fagpersoner, personer med utviklingshemming og pårørende, har bekreftet at det finnes lite forskning og systematisert kunnskap.

Vi har opplevd stor interesse for prosjektet. Fagpersoner vi har møtt har fortalt historier fra egen arbeidshverdag og delt erfaringer de har fra møter med personer med lærevansker eller utviklingshemming og problematisk rusbruk.

I møte med personer med utviklingshemming og deres pårørende har det også vært stor interesse for prosjektet og temaene vi ville snakke om. Vi sitter igjen med en opplevelse av at det personer med utviklingshemming kan om rus er baserte på kunnskap formidlet av foreldre, eller informasjon de selv har funnet fram til. Det mangler tilpasset og kvalitetssikret informasjonsmateriell og undervisning. Det blir dermed svært vilkårlig hva den enkelte lærer om rus og rusbruk. Noe som kan føre til at noen kan utsette seg selv for unødige fare som følge av manglende eller feilaktig kunnskap.

7.2 *Behov for tiltak og metoder*

De som deltok på fagdage savnet tilpasset samtaleverktøy og kartleggingsverktøy, tid til kompetanseheving, veiledning, tverrfaglighet og samarbeid mellom tjenester, samt med frivillige organisasjoner. Flere brukerstemmer ble også trukket fram som viktig. Det samme gjorde mer forskning om utviklingshemming og rusbruk.

Kartleggingen viste behov for rutiner og prosedyre, internt i kommune, mellom etatene i kommunen og for samhandling med spesialisthelsetjenesten. Fagfolkene ønsket at det ble gitt mer informasjon til ledere for å øke oppmerksomheten på utfordringene. Videre at informasjon spres til skoler, i media, gjennom debatter og ved å skape arenaer for samtale og erfaringsutveksling. Å gjøre ting sammen, dele erfaringer og enkelt språk, mente både fagfolk og personer med erfaringskompetanse, er viktig for å få gode samtaler. Til hjelp i samtaler er det behov for enkle brosjyrer eller apper.

Personer med utviklingshemming og deres pårørende bekrefter at det mangler tilpasset informasjon, og at de ønsker både informasjonsmateriell og undervisning. De bekrefter også at det er en stor utfordring at behandlingsapparatet ikke har tilbud tilpasset personer med utviklingshemming og rusproblematikk. Det er behov både for tilpassede kartleggingsverktøy for å avdekke rusproblemer hos personer med utviklingshemming, og for å avdekke lærevansker/utviklingshemming hos personer med rusproblemer.

7.3 *Medvirkning og selvbestemmelse*

Utgangspunktet i prosjektet er at bare reel medvirkning fra de det handler gjør oss relevante.

I oppstarten av prosjektet inviterte vi personer med lærevansker og/eller utviklingshemming til samtaler om rus og rusbruk. Hensikten var å få kjennskap til erfaringer, opplevelser og hvilke tiltak de vurdere som viktige. Vi ønsket at de vi møtte skulle dele sin kunnskap med oss. Samtalene omhandlet det generelle, hvilke undervisning de hadde fått å skolen, hvor de hadde fått kunnskap om rus, rusmidler og rusbruk. Vi etterstrebet at samtalene ikke skulle omhandle private og sensitive temaer, om slike ting kom fram ble det ikke tatt med i oppsummeringen av samtalen. Kunnskapen disse samtalene ga oss underbygde vår opplevelse av at det er behov for mer tilpasset informasjon om rus, rusmidler og rusbruk.

Deretter opprette vi en referansegruppe bestående av tre personer. De valgte å kalle seg eksperter. Innenfor de rammer prosjektbeskrivelsen gir, har denne gruppa bidratt med utformingen av prosjektet.

Å legge til rette for god medvirkning forutsetter at vi lytter, viser interesse og gir hverandre anerkjennelse. For å skape en godt fungerende gruppe startet vi med å bli kjent, avklare forventninger og sikre at vi hadde felles mål og regler. Det var viktig for oss som gruppe ledere å være tydelige på hva vi kan bestemme sammen og hvilke føringer som allerede er lagt av prosjektbeskrivelsen.

Vi møttes hver annen uke, med tema for hvert møte, etter møte fikk alle skriftlig referat. Vi jobbet i korte økter. Vi spiste sammen på møtene, noe som bidro til å trygg atmosfære. I tillegg la vi opp til sosiale aktiviteter. Felles opplevelser, humor og latter bidro til å binde gruppa sammen og skape trygghet til å si sin mening og lytte til andres meninger.

Tid ble en utfordring for å få til reel medvirkning. Ekspertene var ikke ansatt og hadde begrenset tid å bruke i prosjektet, en del avgjørelser kunne ikke vente til møtene og ble derfor tatt av de ansatte. Det var åpenhet i gruppa om denne utfordringen, uten at vi fant alternative måter å løse dette på. Det er enighet om at det ideelt sett hadde også ekspertene jobbet noe i prosjektet på dagtid.

7.4 Synlighet

URO 2022 har fått omtale i flere fagtidsskrifter, og aviser, se vedlegg. Vi har aktivt brukt Facebook, men prioritet ned andre sosiale medier.

Responser fra ulike fagtidsskrifter har vist at utviklingshemming og rus er et fagområde som vekker interesse og hvor det er ønske for mer kunnskap.

8. Konklusjon

Rus og rusbruk berører våre liv. Vi trenger informasjon, kunnskap og strategier som gjør oss i stand til å ta selvstendige valg for å kunne ta vare på oss selv. Personer med utviklingshemming savner informasjon om rus som er tilgjengelig og tilpasset for dem. Fagfolk trenger tid, rutiner, kunnskap og metoder, og for å kunne ta de viktige samtalene om rus, også med menneske med utviklingshemming.

Erfaringene fra kurs tilrettelagt av og for personer med utviklingshemming, viste at det å delta på kurs ga kunnskap og engasjement. Kursdeltakerne sa det var positivt at de som underviste selv har utviklingshemming. Samtidig var det viktig at undervisningen ble gjennomført i samarbeid med fagfolk. Det ga de som underviste trygghet. De kunne hele veien be om hjelp til å svare på spørsmål, og hjelp til å strukturere undervisningen.

Erfaringene er at vi både i utviklingene av prosjektet, i søken etter kunnskap og i utviklingen av undervisningen var kombinasjonen av erfaringskompetanse og fagkompetanse avgjørende for et godt resultat. Det bør jobbes videre med å finne gode metoder hvor alles kompetanse kommer til sin rett. En slik måte å jobbe på vil gi gode resultater både i kunnskapsinnhenting og i formidling.

9. Veien videre

URO blir en uavhengig organisasjon. URO tar utgangspunkt i den kunnskap og de erfaringer vi har opparbeidet oss gjennom prosjektet, formidle det videre og fortsette arbeidet med å utvikle tilpasset informasjon, undervisning og å øke oppmerksomheten på utfordringer mennesker med utviklingshemming kan ha med rus og rusbruk. En demokratisk organisasjon legger til rette for reel medvirkning, for målgruppa til URO, i det videre arbeidet. I tillegg vil det gi oss større handlingsrom til å samarbeide med flere organisasjoner.

UROs videre mål er å formidle kunnskap og legge til rette for samtaler om rus og rusbruk med personer med utviklingshemming. Det skal danne holdninger og gi handlingsverktøy. Det skal gi mennesker med utviklingshemming økt selvbestemmelse og beskytte mot skadelig rusbruk.

Kunnskapsformidling til fagpersoner og studenter skal bidra til økt bevissthet om utfordringer personer med utviklingshemming kan ha med rus og rusbruk

Ved å synliggjøre tematikken vil vi gi økt gjenkjenningskompetanse både i rusfeltet og i tjenester for personer med utviklingshemming. Slik kan fagfolk i større grad bli oppmerksomme på at personer med rusutfordringer også kan ha en utviklingshemming og at personer med utviklingshemming kan ha utfordringer med rus. Når problematikken gjenkjennes, får flere tilpasset hjelp.

Når personer med utviklingshemming bidrar med kunnskapsformidling, synliggjør kompetansen til personer med utviklingshemming. Slik skal URO bidrar til å bryte ned fordommer og barrierer.

10. Ekspertenes rapport

URO 2022

Ekspertenes rapport

UTVIKLINGSHEMMING – RUS - OPPLYSNING

Vi snakker om rus, rusbruk og utviklingshemming. Vi er opptatt av selvbestemmelse.

Camilla Berntsen, Erik Johan Steenbuch,
Henriette Hvarnes Hansen

URO eksperter

Hva er URO

URO er et prosjekt.

URO handler om utviklingshemming og rus.

Hvorfor er URO viktig

Personer med utviklingshemming lærer for lite om rus på skolen.

Det er ikke informasjon som passer for personer med utviklingshemming.

URO vil gi informasjon til personer med utviklingshemming om rus.

Det er viktig å ha kunnskap for å ta egne valg.

Innhold

Hva er URO	17
Hvorfor er URO viktig	17
Hvem har vært med i URO	19
Hvordan vi jobba	20
Fagdager	20
Lete etter informasjon	21
Foredrag	21
Besøk på Stortinget	22
Arendalsuka	22
Lage undervisning	23
Undervisning på universitetet	23
Studietur til Danmark	24
Samarbeid	25
Intervjuer med magasiner	25
Vi lagde film	26
Avsluttende fagdag	26
Selvbestemmelse	27
Samhold og sosialt	28
Konklusjon	29

Alle bilder i rapporten er valgt av ekspertene. Eksperten har valgt oppsett av rapporten, og rekkefølge. Innholdet er diktet av ekspertene og skrevet av prosjektleder.

Lise Holm
Prosjektleder Uro
14.03.2023

Hvem har vært med i URO

URO har tre eksperter og to ledere.

Ekspertene:

Erik Johan Steenbuch, Camilla Berntsen og Henriette Hvarnes Hansen.

Prosjektleder Lise Holm og faglig rådgiver Bente Årset.

Hvordan vi jobba

Fagdager

Vi snakket med fagpersoner om utviklingshemming og rus.

En psykolog underviste.

Det kom nesten 200 på fagdagen.

De svarte på et spørreskjema.

Fagpersoner vil lære mere om utviklingshemming og rus.

Lete etter informasjon

Det er ikke lett å finne informasjon på nettet.

Vi fant ikke lettlest informasjon om rus som passer for voksne.

Det vi fant var enten for barn, eller ikke lettlest.

Foredrag

Vi holdt foredrag i Bergen.

Vi fortalte om utviklingshemming og rus.

Vi hadde mange andre foredrag også.

Mange vil høre om utviklingshemming og rus.

Besøk på Stortinget

Vi besøkte Stortinget to ganger.

De som sitter på Stortinget, må vite at det er viktig å snakke med de som har utviklingshemming om rus.

Arendalsuka

Vi var på Arendalsuka.

Der traff vi Tom Tvedt og mange politikkerer.

Vi hadde et eget arrangement, det kom 20 stykker.

Lage undervisning

Vi lagde egen undervisning.

Vi snakket om gruppepress og hadde rollespill.

Undervisning på universitetet

Vi underviste de som skal jobbe med personer med utviklingshemming.

De må lære å snakke enkelt om rus.

Studietur til Danmark

I Danmark finnes det informasjon om rus for personer med utviklingshemming.

Vi dro på studietur og lærte av danskene.

Vi besøkte Udviklingshæmmedes landsforbund ULF.

Vi samarbeider med Norsk Forbund for Utviklingshemmede, NFU.

Vi samarbeider med mange andre også.

Det er mange som vil samarbeide med oss.

Intervjuer med magasiner

Mange journalister ville intervju oss.

Det er viktig å fortelle om utviklingshemming og rus.

Vi deler erfaringer, slik at andre kan lære.

Vi lagde film

Vi lagde film sammen med [bedreuten.no](https://www.bedreuten.no).
Eksperten Erik fortalte om URO prosjektet.

Avsluttende fagdag

Vi fikk besøk fra Danmark.
De fortalte hvordan de jobber i Danmark.
Det kom 80 deltakere.

Selvbestemmelse

Vi sitter i møte og planlegger hva vi skal gjøre.

I prosjekt er alle med å bestemme:

Vi bestemmer hva vi skal spise.

Vi bestemmer hva vi skal gjøre når vi er på tur.

Vi bestemmer hvordan undervisningen skal være.

Vi bestemmer at vi vil jobbe videre med URO.

Vi bestemmer når vi skal møtes.

Vi bestemmer hvem vi skal treffe.

Vi bestemmer om vi skal besøke Stortinget.

Vi bestemmer om vi vil bli intervjuet.

Vi bestemmer når vi tar pauser.

Vi bestemmer hvor vi skal møtes.

Vi bestemmer hva som står i rapporten

Vi bestemmer hvilke bilder som er i rapporten.

Samhold og sosialt

Det er viktig med trygghet i gruppa

Det er viktig å være seg selv.

Det er viktig å ha det morsomt og ikke bare jobbe.

Vi må passe på hverandre når vi jobber sammen.

Vi må le sammen.

Konklusjon

Det er viktig å bli hørt og sett.

Det er viktig å lage god informasjon om rus og rusbruk for personer med utviklingshemming.

Alle må klare å si nei, ellers har de ikke selvbestemmelse.

Eksperter og fagfolk må jobbe sammen.

De som har utviklingshemming, kan undervise.

Det er viktig å samarbeide med andre.

Det er viktig å ta vare på hverandre.

Alt blir bedre når en har det gøy sammen

11. Vedlegg

11.1 Prosjektsøknad

Prosjektbeskrivelse

Prosjekttittel:	URO - Utviklingshemming – rus – opplysning Rusforebygging rettet mot mennesker med utviklingshemming
Søkerorganisasjon:	IOGT Norge
Prosjektleder:	Lise Holm

Hovedmålsetting: IOGT vil utvikle målrettede tiltak som bidrar til at færre mennesker med utviklingshemming bruker rusmidler på måter som skader dem selv eller andre.

Delmål: Vi vil legge til rette for samtaler og kunnskapsutvikling om rusmidler og rusbruk blant mennesker med utviklingshemming, deres pårørende og folk som møter mennesker med utviklingshemming og pårørende i sitt arbeid.

Delmål: Framskaffe konkret informasjon og kunnskap om mennesker med utviklingshemming og rus. Få oversikt over manglende tiltak og hva som er nødvendig for å utvikle målrettede informasjons og forebyggingstiltak

SOLIDITET

Bakgrunn for prosjektet/tiltaket

I likhet med andre folk, bruker mange mennesker med utviklingshemming rusmidler. De eksponeres også for andres rusbruk, i familien, i vennegjengen og andre steder i samfunnet. For noen er det uproblematisk, andre får store vansker både sosialt og helsemessig.

I Norge har vi de seneste årene begynt å snakke ordentlig om utviklingshemming og psykisk helse, det gjør at flere kan få hjelp når de har det vanskelig. Rusmidler og problematisk rusbruk er imidlertid fortsatt tabu. Til tross for at rus- og rusproblematikk har stor innvirkning på livet til mange mennesker med utviklingshemming.

Samtaler og kunnskap om rus og rusbruk er viktig. Gjennom kunnskap kan vi forstå verden rundt oss, ta gode valg og beskytte oss selv mot fare. I dag finnes få eller ingen tilpassede holdnings/forebyggingsprogrammer, kartleggingsverktøy til bruk i rusbehandling eller behandlingstilbud rettet spesifikt mot mennesker med utviklingshemming. Det finnes lite forskning. Dagens kunnskap, er i stor grad anekdotisk. Vi ser derfor behov for å fremskaffe konkret informasjon og kunnskap om rus og rusbruk blant mennesker med utviklingshemming, og få oversikten over manglende tiltak og hva som er nødvendig for å utvikle målrettede informasjons og forebyggingstiltak.

Relevant forskning:

Det er noe forskning om mennesker med utviklingshemming, rusbruk og rusproblematikk. En viktig forskningsrapport på feltet er norsk, og viser at mange som er innlagte i rusinstitusjon har en utviklingshemming. Her er linker til relevant forskning:

[En doktorgrad fra 2019 konkluderer med en forekomst av psykisk utviklingshemming på rundt 8% og generelle lærevansker i grense/borderline området på rundt 24% i det studerte utvalget av pasienter innlagt til rusbehandling.](#)

[Studier viser at et anslag på 10 prosent utviklingshemmede blant innsatte i norske fengsler fremstår som rimelig ut fra tilgjengelig kunnskap. Det er nærliggende å tenke at en betydelig andel av disse kan ha en rusproblematikk.](#)

[En kunnskapsoppsummering, fra nederlandske forskere viser forskning og systematisert kunnskap om feltet i Europa](#)

Forankring i internasjonale konvensjoner, FNs bærekraftsmål, lovverk og veiledere

Både internasjonale konvensjoner og nasjonalt lovverk forplikter oss til å legge til rette slik at menneske med nedsatt funksjonsevne har samme tilgang på informasjon som den øvrige befolkning. I dag er bare i liten grad informasjon om rus, rusmidler og rusbruk tilrettelagt for mennesker med utviklingshemming. Prosjektet har som mål å gjøre slik informasjon tilgjengelig nettopp for denne gruppa.

Helsedirektoratets veileder: Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming pålegger kommunene å arbeide systematisk for å forebygge rusproblemer hos mennesker med utviklingshemming.

Når kommunene skal oppfylle det veilederen pålegger dem er det behov for gode informasjons og kunnskapstiltak. Gjennom å fremskaffe konkret informasjon og kunnskap om problematikken, og få oversikten over manglende tiltak, får vite hva som er nødvendig for å utvikle målrettede informasjons- og forebyggingstiltak.

- **Konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, Artikkel 21 «Ytringsfrihet og meningsfrihet»:** Partene skal «.. sørge for at informasjon som er beregnet på allmennheten, gis til mennesker med nedsatt funksjonsevne i tilgjengelige formater og ved hjelp av teknologi tilpasset ulike former for nedsatt funksjonsevne, i rett tid og uten ekstra kostnader».
- **FNs Bærekraftsmål nr 3.5:** Styrke forebygging og behandling av rusmiddelmisbruk, blant annet misbruk av narkotiske stoffer og skadelig bruk av alkohol.
- **FNs Bærekraftsmål 10.2:** sikre myndiggjøring og fremme sosial, økonomisk og politisk inkludering av alle, uavhengig av alder, kjønn, funksjonsevne, rase, etnisitet, nasjonal opprinnelse, religion eller økonomisk eller annen status
- **Pasient- og brukerrettighetsloven**
- § 3-1 « Medvirkningens form skal tilpasses den enkeltes evne til å gi og motta informasjon»
- § 3-2: «Pasienten skal ha den informasjon som er nødvendig for å få innsikt i helsetilstand og innholdet i helsehjelpen».
- **Helse- og omsorgstjenesteloven § 4-2 a:**
- « Kommunen skal sørge for at det gis informasjon som pasienten og bruker har rett til å motta etter pasient- og brukerrettighetsloven § 3-2».
- **Helsedirektoratets veileder: Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming:** Kommunen skal arbeide systematisk for å forebygge rusmiddelproblemer hos personer med utviklingshemming.

Aktivitet/tiltak/metode

Vi vil tilegne oss kunnskapen gjennom dialog med mennesker med utviklingshemming, pårørende og fagfolk.

Vi vil gjennomføre fagdager i to kommuner for å skape økt bevissthet om mennesker med utviklingshemming og rusbruk. I samarbeid med Korus Sør vil vi deretter kartlegge problematikk, og få oversikten over manglende tiltak i de samme kommunene. HKH, Hurtig kartlegging og handling, er en egnet og kvalitetssikret metode for denne type kartlegging.

Kartleggingen skal gi kunnskap om hvordan forutse, intervensere og bistå når mennesker med utviklingshemming får vansker som følge av egen eller andres rusbruk. Hensikten er å legge til rette for god tilnærming, målrettede forebyggingstiltak og oppfølging av mennesker med utviklingshemming som har utfordringer som følge av rus og rusbruk. Relevante spørsmål å stille i kartleggingen kan være:

1. Hva påvirker hvordan mennesker med utviklingshemming bruker rusmidler?
2. Hvilken tilgang har mennesker med utviklingshemming til informasjon og kunnskap om rus og rusbruk?
3. Hvordan oppdager vi at mennesker med utviklingshemming ruser seg?
4. Hvordan oppdager vi at mennesker som ruser seg har en utviklingshemming?
5. Er kommunens tiltak for å forebygge og behandle rusproblematikk tilpasset mennesker med utviklingshemming? Hva savnes?
6. Hvordan opplever mennesker med utviklingshemming og deres pårørende å bli møtt av hjelpeapparatet når de har rusutfordringer?

Referansegruppe bestående av mennesker med utviklingshemming skal sikre erfaringskompetansen i prosjektet. Vi vil også innhente kunnskap og erfaringer fra Danmark. Utdviklingshæmmedes Landsforbund utdanner borgevejledere/erfaringskonsulenter, mennesker med utviklingshemming som kan undervise om bl.a. alkohol.

Etiske utfordringer, og hensyn til personvern

Målgruppe for prosjektet er mennesker med utviklingshemming. En gruppe som ofte opplever å bli diskriminert og utsettes for brudd på sine menneskerettigheter og sin rett til selvbestemmelse. Temaet rus og rusbruk møtes ofte med skam, fortielse og moralisme. Prosjektet krever derfor stor grad av etisk bevissthet og refleksjon fra de involverte.

Å involvere mennesker med utviklingshemming er avgjørende for et godt resultat. Involvering og likeverdighet skal nås ved at referansegruppa er involvert og løpende orientert gjennom hele prosessen. De skal medvirke i beslutninger som er vesentlige for utvikling av prosjektet. Det krever støtte og tilrettelegging, og er tid- og ressurskrevende. Noe som kan gå på bekostning av framdrift, samtidig blir det endelige resultatet mye bedre. De ansatte skal finne balansen mellom å tilrettelegge og avlaste referansegruppa og samtidig involvere, bevissthet om dilemmaene det innebære er vesentlig.

Vi har valgt involvering i form av en referansegruppe, som får et honorar, men ingen lønn. Det kan være problematisk og oppleves som denne gruppa verdsettes lavere enn de ansatte i prosjektet. Prosjektet er nybrottsarbeid og i denne fasen er referansegruppe metode vi tror vil fungere best. Når vi har fullført kartleggingen og kan danne en ekspertgruppe må de som skal jobbe videre ansettes med ordnede arbeidsforhold.

Det er en forutsetning at de som deltar i referansegruppa har samtykkekompetanse og forstår hva som forventes av oppgavene de får. Stor grad av bevissthet om deling av private opplysninger og konsekvenser av slik deling, er avgjørende både for de ansatte i prosjektet og i referansegruppa. Om noen av deltakerne har verge må deltakelse drøftes med verge, det kan også være aktuelt å samhandle med pårørende.

VIRKNING

Antatt virkning av prosjektet/tiltaket

Prosjektperioden 2022 har som hovedmål å framskaffe konkret informasjon og kunnskap om mennesker med utviklingshemming og rus. Få oversikten over manglende tiltak og hva som er nødvendig for å utvikle målrettede informasjons og forebyggingstiltak.

Slik vil vi synliggjøre utfordringer og behov for rusforebyggende og oppfølgingstiltak rettet mot mennesker med utviklingshemming som har utfordringer med rus og rusbruk.

Tiltak for formidling og utnyttelse

Kunnskapen vi tilegner oss gjennom kartlegging skal munne ut i en rapport. Rapporten sammen med kunnskap vi får fra studietur og i dialog med referansegruppen skal presenteres på en åpen fagdag. Alle som har deltatt i prosessen inviteres sammen med andre interesserte. Kunnskapen skal være tilgjengelig for alle som ønsker å bidra til bedre tiltak for mennesker med utviklingshemming.

På lenger sikt vil vi bruke kunnskapen vi opparbeider gjennom prosjektet til å etablere ekspertgruppe bestående av mennesker med utviklingshemming. Gruppen skal utvikle rusforebyggingstiltak bestående av foredrag, kurs og informasjonsmaterieell for mennesker med utviklingshemming, deres pårørende og folk som møter mennesker med utviklingshemming og pårørende i sitt arbeid. Kunnskapen om rus og rusbruk skal formidles på en måte som legger til rette for samtaler som bidrar til at mennesker med utviklingshemming kan ta gode valg og beskytte seg mot fare.

GJENNOMFØRING

Prosjektleder og prosjektgruppe

Sosionom Lise Holm skal lede prosjektet. Hun har lang erfaring fra arbeid i rusfeltet og tilleggstudanning i flerkulturell forståelse og fritidspedagogikk. Vi vil også knytte til oss en vernepleier som prosjektrådgiver i 50 % stilling.

Prosjektleder- er ansvarlig for planlegging, framdrift, økonomistyring, evaluering, prosjektrapport og offentliggjøring av resultatene, samt handlingsplan for videre arbeid. Prosjektleder deltar aktivt i planlegging og gjennomføring av fagdager, kartlegging/HKH arbeidet og studietur. Prosjektleder har ansvar for kontakt med samarbeidsparter.

Prosjektrådgiver - har hovedansvar for å tilrettelegge for referansegruppa, slik at deltakerne i referansegruppa best mulig kan formidle og tilegne seg informasjon og kunnskap. Delta aktivt i planlegging og gjennomføring av fagdager, kartlegging og studietur. Bidra i kunnskapsinnhenting, kartlegging, evaluering, prosjektrapport og videre handlingsplan. Påse at prosjektrapporten gjøres tilgjengelig og lesbar for flest mulig i prosjektets hovedmålgruppe, og sikre god og likeverdig inkludering av mennesker med utviklingshemming i hele prosjektperioden.

Referansegruppe

Mennesker med utviklingshemming deltar som likeverdige parter i hele prosjektperioden. Vi vil ha en referansegruppe som møtes for å snakke om ulike temaer knyttet til rus, utfordringer med rus og hvordan tilrettelegge for god videreformidling av kunnskap. I tillegg til disse møtene legges det opp til en tre dagers studietur til Danmark. Referansegruppen kan også delta på fagdagene, i drøfting av kartleggingsprosessen og resultatene, og når resultatet av kartleggingen skal presenteres.

Grappa skal bestå av tre til fire mennesker med utviklingshemming som har interesse for forebygging, rus og rusbruk i samfunnet. Vi vil kontakte brukerorganisasjoner for å rekruttere til gruppa, men samtidig være åpne for deltakere som ikke er knyttet til en brukerorganisasjon.

Samarbeidsparter

Tønsberg kommune vil bidra med la ansatte bruke arbeidstid til fagdager og kartlegging. Vi vil i tillegg etablere samarbeid med en av Tønsbergs nabo kommuner.

Korus Sør bidrar med kompetanse og veiledning både på fagdagene og i kartleggingsarbeidet.

Vi har vært i kontakt med **bruker og pårørendeorganisasjoner** som uttrykker interesse for prosjektet og bekrefter at det er behov for å jobbe for økt oppmerksomhet og mer kunnskap om mennesker med utviklingshemming og rus. Organisasjonene vil bli invitert til fagdagene og som deltakere i kartleggingsprosessen.

Arbeidsplan: Organisering og styring

Tidsplan

Desember 2021 Oppstart
Planlegge og invitere til fagdager i to kommuner.
Januar 2022 Rekruttere referansegruppe og prosjektrådgiver
Opprette referansegruppe Ansette prosjektrådgiver, vernepleier.
Februar 2022 Fagdager
Gjennomføre fagdager i to kommuner. Målsetting: Skape interesse for og bevissthet om mennesker med utviklingshemming og rusbruk. Økt bevissthet gir bedre grunnlag for å gjennomføre kartlegging. Målgruppe: Ansatte i tjenester for personer med utviklingshemming, ansatte i tjenester for barn og unge og ansatte i rusfeltet. Bruker og pårørendeorganisasjoner.
Vår/sommer 2022 Kartlegging (6 måneder)
Kartlegging i de samme kommunene, i samarbeid med Korus Sør. Ved bruk av kvalitative metoder som observasjon, fokusgrupper og intervjuer, og mer kvantitative metoder som spørreundersøkelser, vil vi oppnå helhetlig forståelse av problemområder knyttet til mennesker med utviklingshemming, rus og rusbruk. Forståelsen og kunnskapsinnhenting skal gjøre det mulig å utarbeide gode målrettede tiltak.
September 2022 studietur til Danmark.

Referansegruppa, sammen med prosjektleder og prosjektrådgiver drar på studiebesøk til Udviklingshæmmedes Landsforbund.
Målsetting med turen er å vurdere hva vi kan lære av måten borgevejedere jobber og hvordan en slik modell kan brukes i Norge.

Oktober 2022 Oppsummering, evaluering og utarbeiding av plan for videre arbeid.

Kartleggingen/innsamlingen av data er avsluttet. Rapport og videre handlingsplan skal ferdigstilles

November 2022 Presentasjon av resultater

Resultatene fra kartleggingen og referansegruppas arbeid presentert på en åpen fagdag.
Sluttrapport med en konkret handlingsdel i.h.h.t HKH metodikken

Desember 2022 Nye planer legges ...

2021												
Aktivitet/måned	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Rekruttere referansegruppe og prosjektrådgiver	x											
Gjennomføre fagdager i to kommuner.		x										
Kartlegging i de samme kommunene			x	x	x	x	x	x				
studietur til Danmark.									x			
Rapport og videre handlingsplan ferdigstilles										x		
Presentasjon av resultater											x	
Nye planer legges												x

11.2 Prosjektbudsjett

Utgifter		Tilskuddsmidler	Egenandel
Lønnsutgifter	Prosjektleder	100 000	250000
	Prosjektrådgiver	350 000	
Opplæring/kompetanse	Kurs/konferanser		
	Litteratur		
Kontor og administrasjon	Kontorleie		50 000
	Administrasjon		50 000
	Trykking av rapport		15 000
Gjennomføring fagdager	Kurspakke 200 deltakere fra to kommuner	140 000	
	Foredragsholdere	20 000	
	Fagdag presentasjon av rapport	50 000	
Studietur til Danmark	Ferje	4000	
	Bilutgifter	5000	
	Hotell 2 netter 6 personer	12 000	
	Mat 3 døgn à 801 x 6 personer	14 481	
	Kulturaktiviteter/fritid	3000	
Referansegruppe	Servering	4000	
	Godtgjørelse deltakere 4 x 2000	6000	
Totalsum tilskudd/egenandel:		698 418	365 000

11.3 Regnskap URO 2022

Resultatregnskap

IOGT i Norge

2022 sammenlignet med 2021 Avdeling: Uro

Omsetning

Kostnader

	2022	2021	Diff %	Hittil i år	Hittil forrige år	Diff %
Salginntekt	700 000			700 000		
3415 Annet tilskudd	700 000			700 000		
Annens driftsinntekt	-119			-119		
3940 Gaver fra medlemmer og enk	-119			-119		
Sum driftsinntekter	699 881			699 881		
Lønnskostnad	666 553			666 553		
5000 Lønn til ansatte	221 316			221 316		
5018 Honorar avgiftsplig	6 000			6 000		
5020 Feriepenger	26 558			26 558		
5252 Ulykkesforsikring	103			103		
5290 Motkonto for gruppe 52	-1 588			-1 588		
5310 Gruppelivsforsikring	1 485			1 485		
5400 Arbeidsgiveravgift	35 310			35 310		
5401 Arbeidsgiveravgift av pålept f	3 745			3 745		
5510 Lønn, trekkpl. bilgodtgjørelse	1 136			1 136		
5920 Yrkeskadeforsikring	776			776		
5925 Gruppelivsforsikring	1 277			1 277		
5930 Annen ikke arbeidsgiveravgift	458			458		
5945 OTP	24 452			24 452		
5948 Pensjonstrekk ansatte	-4 478			-4 478		
5998 Fordeling lønnskostnader	350 000			350 000		
Annens driftskostnad	296 634			296 634		
6300 Husleie	25 477			25 477		
6440 Leie transportmidler	3 134			3 134		
6545 Utstyrsinnkjøp (ink.data/progr	22 723			22 723		
6625 Drifts- og datasupport	3 196			3 196		
6790 Annen fremmed tjeneste	5 000			5 000		
6800 Kontorrekvisita	11 007			11 007		
6820 Trykksaker	813			813		
6840 Aviser, tidsskrifter, bøker o.l.	299			299		
6880 Kurs, oppdatering o.l.	20 923			20 923		
6900 Telefon	9 456			9 456		
7050 Autopass / bompenger / park	1 395			1 395		
7100 Bilgodtgjørelse	7 500			7 500		
7105 Passasjer tillegg	820			820		
7140 Reisekostnad, ikke oppgavep	10 939			10 939		
7142 Hotellokostnader	7 073			7 073		
7143 Reise prosjektaktiviteter	2 279			2 279		

	2022	2021	Diff %	Hittil i år	Hittil forrige år	Diff %
7160 Diettkostnad, ikke oppgavepli	23			23		
7430 Gaver og tilskudd	409			409		
7660 Mat og husholdningsartikler (15 425			15 425		
7668 Aktiviteter, turer, etc	1 123			1 123		
7700 Kurs og konferanser interne	5 560			5 560		
7701 Kurs og konferanser eksterne	139 188			139 188		
7708 Andre møter/ representasjone	2 118			2 118		
7710 Styring	360			360		
7770 Bank og kortgebyr	395			395		
Sum driftskostnader	963 187			963 187		
Driftsresultat	-263 306			-263 306		
Annen finanskostnad	669			669		
8150 Annen rentekostnad	400			400		
8170 Annen finanskostnad	269			269		
Netto finansposter	-669			-669		
Resultat før skatt	-263 975			-263 975		
Ordinært resultat	-263 975			-263 975		

11.4 Litteraturreferanser, kilder og fagressurser

Braatveit, K. (2018). *Intellectual Disability among in-patients with Substance Use Disorders [Intellektuell funksjonshemming blant inneliggende pasienter med ruslidelser]*.

Doktorgradsavhandling, Norge, Universitetet i Bergen.

<https://bora.uib.no/bora-xmlui/handle/1956/18737>

Barne-, og likestilling og inkluderingsdepartementet. (2008). *FN-konvensjonen om rett til menneske med nedsett funksjonsevne (CRPD)*. Regjeringen.

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/sla/funk/konvensjon_web.pdf

Helsedirektoratets veileder. (2021). *Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming*. Helsedirektoratet.

<https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/gode-helse-og-omsorgstjenester-til-personer-med-utviklingshemming>

Høgh, H. (2022). *Gruppeforløb om rusmidler og skadevirkninger til borgere med utviklingshæmning*. Evalueringsrapport Metodecenteret, Danmark.

<https://metodecentret.dk/evaluering-af-gruppeforloeb-om-rusmidler-og-skadevirkning-til-borgere-med-udviklingshaemning-og-rusmiddelproblemer/>

Høgh, H., Sandberg Biloft, E., Nielsen, B. (2022). *Udviklingshæmning og problematisk forbrug af rusmidler*. Soscilastryelsen, Danmark.

Hentet 17.02.23 fra: <https://metodecentret.dk/wp-content/uploads/2022/03/Sceening-af->

Helse og omsorgsdepartementet. (2011). *Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. (helse- og omsorgstjenesteloven)*. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-30>

Meld. St. 8 (2022 –2023). *Menneskerettar for personar med utviklingshemming – Det handlar om å bli høyrte og sett*. Kultur og likestillingsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/3ea1c0ef367a44ee8d3597a04f86c8f7/nn-no/pdfs/stm202220230008000dddpdfs.pdf>

NOU 2016: 17. (2016). *På lik linje — Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming*. Barne- og familiedepartementet.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-17/id2513222/>

NOU 2021: 17. (2021). *Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming*. Helsedirektoratet.

<https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/gode-helse-og-omsorgstjenester-til->

Lov om pasientrettigheter (1999). *Pasientrettigheter*. Helse og sosialdepartementet.

<https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/1999-07-02-63>

van Duijvenbode, N., & VanDerNagel, J. E. (2019). A systematic review of substance use (disorder) in individuals with mild to borderline intellectual disability. *European addiction research*, 25(6), 263-282. DOI: 10.1159/000501679

Oppsummeringsnotat

URO

Prosjekt Utviklingshemming - rus _ opplysning

Oppsummering av digital spørreundersøkelse gjennomført
våren 2022

Hilde Jeanette Løberg, KORUS Sør

Foto www.iogt.n

Innhold

1	Bakgrunn og formål	44
2	Om undersøkelsen	45
3	Resultater	47
3.1	Kunnskap og kompetanse	47
3.1.1	Kunnskap om ulike problemstillinger	47
3.1.2	Kompetanse i å identifisere	48
3.1.3	Kompetanse i å samtale	52
3.2	Rutiner	54
3.2.1	Nasjonal veileder	54
3.2.2	Rutiner i tjenesten	55
3.3	Egne erfaringer og handlinger ved en bekymring	57
3.4	Utfordringer og barrierer	58
3.5	Spørsmål om fagdagen	59
3.6	Oppfølging og behov videre	60
	Vedlegg	62

Bakgrunn og formål

Høsten 2021 igangsatte Lise Holm og Bente Årset gjennom organisasjonen IOGT, og med midler fra Stiftelsen Dam, et prosjekt om utviklingshemming og rus.

I prosjektbeskrivelsen står det:

«Hovedmålsetting: IOGT vil utvikle målrettede tiltak som bidrar til at færre mennesker med utviklingshemming bruker rusmidler på måter som skader dem selv eller andre.

Delmål 1.: Vi vil legge til rette for samtaler og kunnskapsutvikling om rusmidler og rusbruk blant mennesker med utviklingshemming, deres pårørende og folk som møter mennesker med utviklingshemming og pårørende i sitt arbeid.

Delmål 2.: Framskaffe konkret informasjon og kunnskap om mennesker med utviklingshemming og rus. Få oversikt over manglende tiltak, og hva som er nødvendig for å utvikle målrettede informasjons og forebyggingstiltak»

Som en del av prosjektet ble det arrangert en gratis fagdag for aktuelle ansatte i kommunene Tønsberg og Færder. Faglig ansvarlig for dagen var psykologspesialist Siv Tonje Luneng ved KORUS Sør. For invitasjon og program, se vedlegg 1.

Påmeldte til denne fagdagen fikk i etterkant av arrangementet tilsendt en digital spørreundersøkelse. Undersøkelsen ble utviklet og gjennomført av KORUS Sør. Hensikten med undersøkelsen var å få et «øyeblikksbilde» av kunnskap og behov hos deltakerne, som en rettesnor for det videre arbeidet med å utvikle målrettede tiltak i prosjektet URO.

I dette notatet oppsummerer vi de viktigste funnene fra undersøkelsen. Vi gjør ingen analyser, drøftinger av resultater, eller kommer med anbefalinger i dette notatet. KORUS tilbyr prosjekteierne en oppfølgingsamtale om drøftinger og anbefalinger for det videre arbeidet.

Prosjekteiere Lise Holm og Bente Årset har fått oversendt presentasjonen av undersøkelsen og svar fra samtlige åpne spørsmål, som kan utdype resultatene som presenteres her.

Det er viktig å være oppmerksom på at utvalget i undersøkelsen er ansatte/fagpersoner som frivillig meldte seg på til fagdagen om tematikken. Man må derfor være forsiktig med å trekke generelle slutninger basert kun på resultatene i dette notatet.

Om undersøkelsen

Undersøkelsen ble gjennomført i perioden 22.03-31.03. 2022

Respondenter (antall som svarte): 89

89 personer svarte på deler av undersøkelsen. 55 personer svarte på hele undersøkelsen. Svarprosent: 53

Av de som svarte på undersøkelsen jobber 50 personer (57%) i Tønsberg kommune

27 personer (31%) i Færder kommune og 11 personer (13%) oppgir annet på arbeidskommune

61 personer (78%), altså de fleste av respondentene, jobber med voksne brukere. 8 personer (10%) oppgir å jobbe med aldersgruppen under 18 år. Og 9 personer (12%) jobber både med aldersgruppen under og over 18 år.

Fordelingen av hva den enkelte oppgir som arbeidsplass:

1	Kommunal hjelpetjeneste for barn og unge	15 (17%)
2	Kommunal hjelpetjeneste for voksne	33 (38%)
3	Skole	0 (0%)
4	Bolig	16 (18%)
5	Arbeidsplass/tilrettelagt arbeidsplass	10 (11%)
6	Fritid	0 (0%)
7	Annet (spesifiser)	14 (16%)
Svar		88

Fig. 2.1 Fordelingen av hva den enkelte oppgir som sin arbeidsplass

De som oppgir annet på arbeidsplass: Kirkens bymisjon, NAV, ulike lavterskeltilbud og frivillighet.

På spørsmål om hvor lenge respondenten har vært ansatt i den tjenesten den nå jobber i, så er det 46 personer som har jobbet i tjenesten under 5 år, 17 personer har jobbet mellom 5-10 år, 16 personer mellom 10-20 år, og 2 personer har vært ansatt over 20 år.

1	0-2 år	18 (22%)
2	3-5 år	28 (35%)
3	5-10 år	17 (21%)
4	10 - 20 år	16 (20%)
5	Over 20 år	2 (2%)
Svar		81

Fig.2.2 Fordelingen av hvor lenge den enkelte har vært ansatt i tjenesten

Resultater

Kunnskap og kompetanse

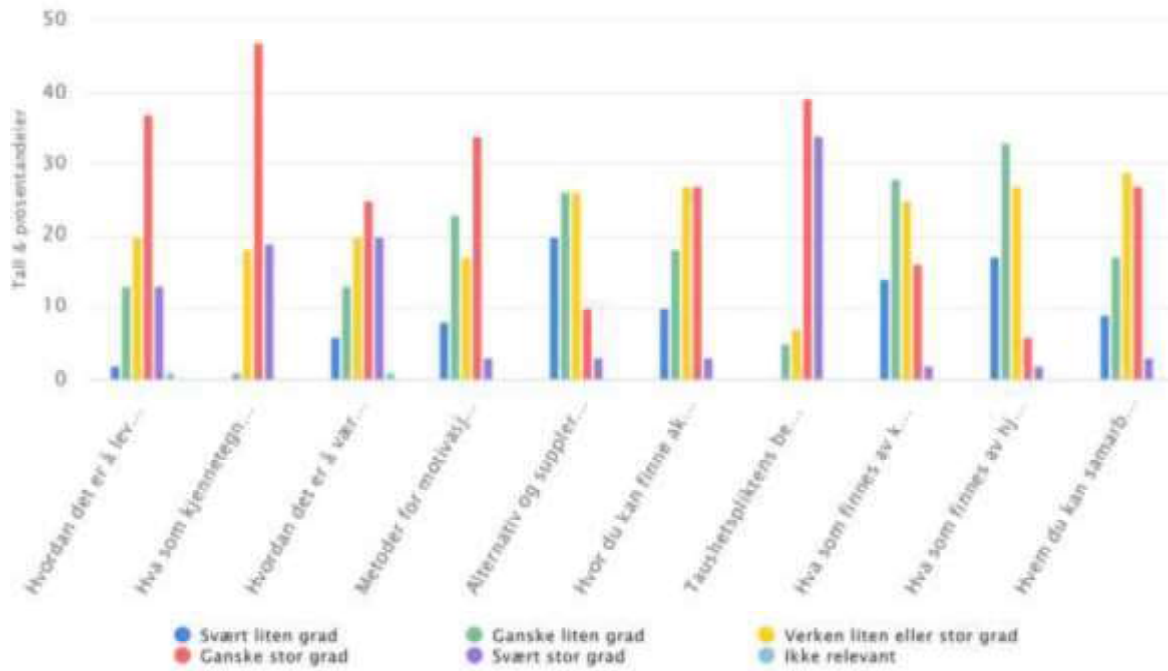
I denne delen tar vi for oss spørsmål om kunnskap og kompetanse. Vi har her forsøkt å trekke et skille mellom kunnskap på den ene siden og kompetanse på den andre. Med kunnskap mener vi den kjennskapen vi har tilegnet oss om ulike saksområder og fagfelt. Det å ha kunnskap innebærer imidlertid ikke nødvendigvis at man har ferdigheter. Derfor skiller vi også kunnskapsbegrepet fra kompetansebegrepet. Med kompetanse tenker vi på det å ha ferdigheter til å utføre et bestemt fag eller en bestemt oppgave, f.eks. ferdigheter i å identifisere ulike utfordringer brukeren står overfor og samtale med brukeren om dette.

Kunnskap om ulike problemstillinger

I denne delen presenterer vi resultatene fra et spørrebatteri om kunnskap. Spørrebatteriet inneholder 10 spørsmål. Spørsmålene er ment å fange opp respondentenes generelle kunnskapsnivå om temaene. Det er respondentenes egne subjektive vurderinger som måles.

I hvilken grad har du kunnskap om:

1. Hvordan det er å leve med kognitive problemer/ utviklingshemming?
2. Hva som kjennetegner problematisk bruk av rusmidler?
3. Hvordan det er å være pårørende til personer med rusproblemer?
4. Metoder for motivasjon, læring og endring rettet mot utviklingshemmede?
5. Alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK)?
6. Hvor du kan finne aktuelle kurs og e-læring om utviklingshemming og/eller rusproblematikk?
7. Taushetspliktens begrensninger og muligheter?
8. Hva som finnes av kommunale hjelpetiltak for personer med både en utviklingshemming og et problematisk bruk av rusmidler?
9. Hva som finnes av hjelpetiltak utenfor kommunen rettet mot personer med både en utviklingshemming og et problematisk rusbruk?
10. Hvem du kan samarbeide med hvis du er bekymret for at en person både har et problematisk bruk av rusmidler og en utviklingshemming/kognitive problemer?

Figur 3.1 viser svarfordelingen på spørsmålene

Når vi legger sammen kategorien svært stor grad og ganske god grad av kunnskap, så er det på spørsmålene om taushetsplikt (86%), hva som kjennetegner problematisk rusbruk (77%), og hvordan det er å leve med kognitive problemer/utviklingshemming (58%) respondentene svarer at de har høyest grad av kunnskap.

Det flest svarer at de har svært liten eller ganske liten kunnskap om er spørsmålene knyttet til hjelpetjenester og tiltak utenfor kommunen (59%), i kommunen (49%) og alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK) (35%).

Kompetanse i å identifisere

I denne delen presenter vi resultatene fra et spørrebatteri som omhandler kompetanse i å identifisere ulike problemstillinger med utgangspunkt i brukere respondenten jobber med til daglig.

Ta utgangspunkt i brukere du jobber med til daglig. I hvilken grad klarer du å identifisere personer som:

1. har lærevansker
2. har hukommelsesproblemer
3. har oppmerksomhetsproblemer

4. har problemer med å planlegge hverdagen sin
5. har problemer med å regulere emosjoner
6. har psykiske vansker
7. har sosiale vansker
8. har kommunikasjonsproblemer
9. har et problematisk bruk av rusmidler
10. har foreldre/omsorgspersoner/pårørende med rusproblemer
11. har foreldre/omsorgspersoner/pårørende med psykiske vansker
12. opplever høyt konfliktnivå i nære relasjoner
13. er utsatt for seksuelle overgrep
14. er utsatt for vold i nære relasjoner
15. har økonomiske levekårsutfordringer
16. lever i familier med økonomiske levekårsutfordringer

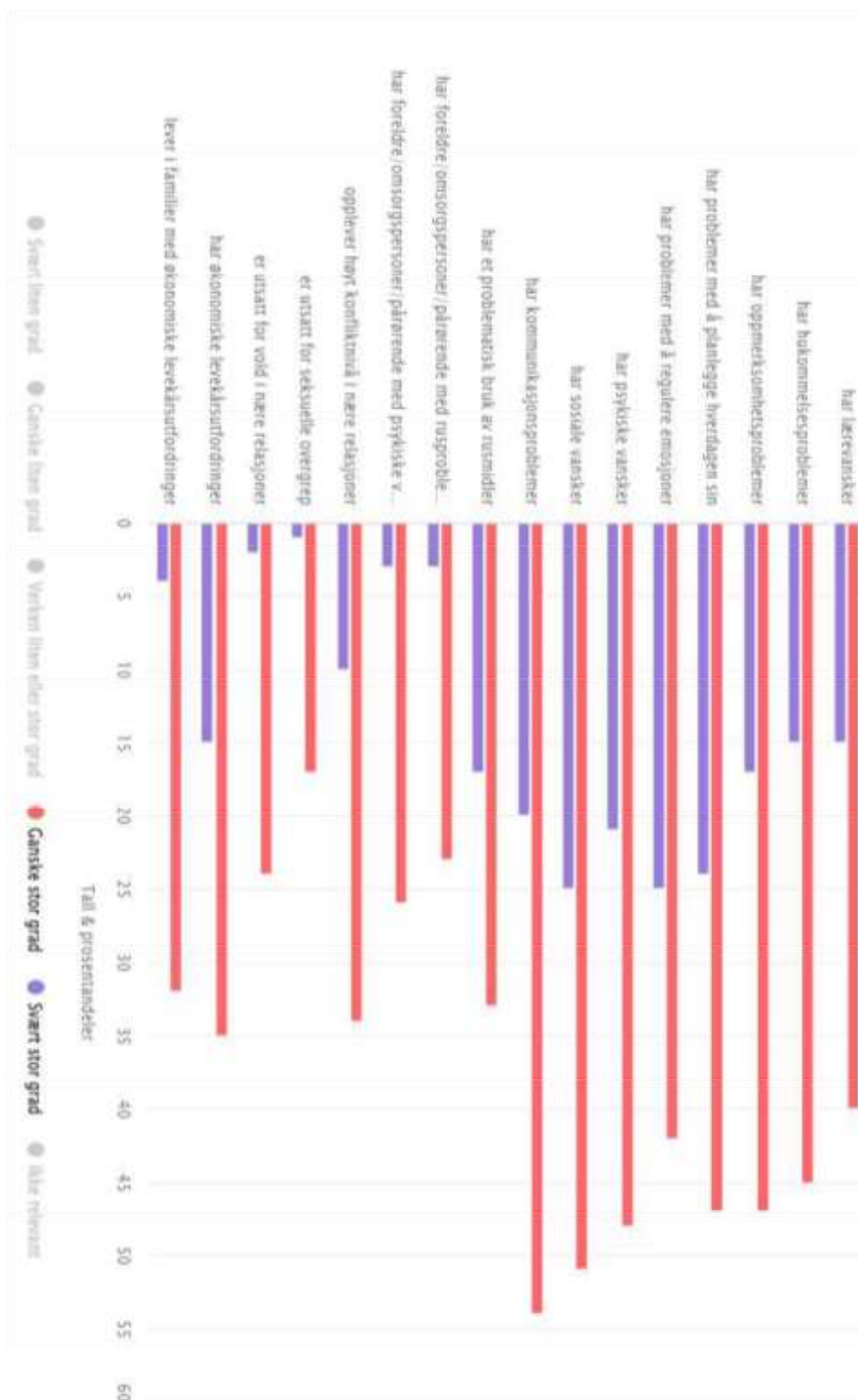

Fig. 3.2 viser prosentandeler som har svart at de i svært stor grad og ganske stor grad har kompetanse i å identifisere de ulike problemstillingene

Generelt viser resultatet at respondentene oppgir å ha stor grad av kompetanse på å identifisere ulike utfordringer brukerne står overfor. Dette gjelder særlig utfordringer

som sosiale vansker, kommunikasjonsproblemer, planlegging av hverdagen, psykiske vansker og problemer med å regulere emosjoner.

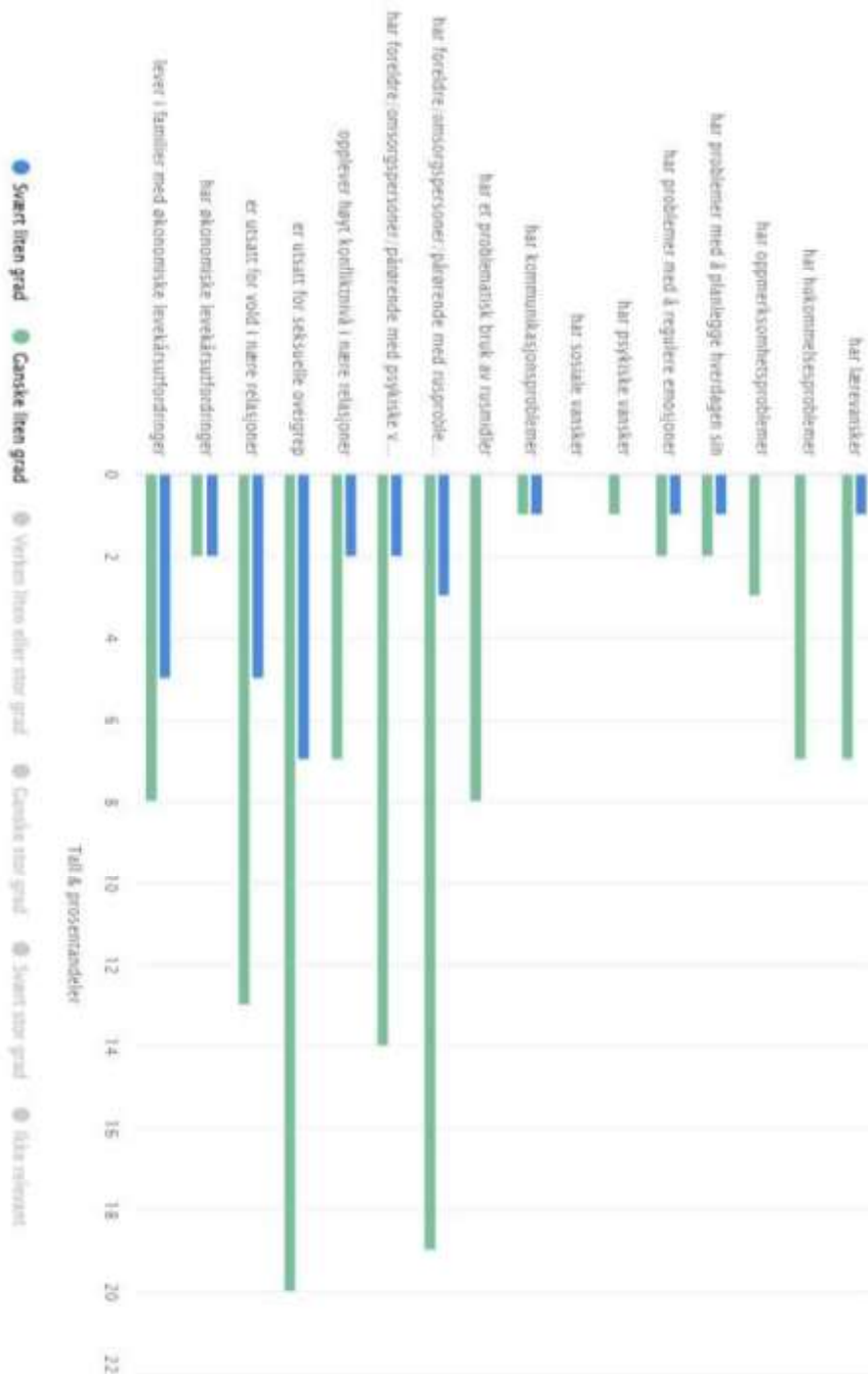

Fig. 3.3 viser prosentandeler som har svart at de har svært liten grad og ganske liten grad av kompetanse i å identifisere de ulike problemstillingene

Det som flest oppgir å ha liten grad av kompetanse på er å identifisere områder som omhandler pårørende og omsorgspersoner, og om brukeren er utsatt for seksuelle overgrep og/eller vold i nære relasjoner.

Kompetanse i å samtale

Dette spørrebatteriet søker å identifisere i hvilken grad respondentene er trygge på å snakke med en person med kognitive problemer/utfordringer om ulike temaer.

I hvilken grad er du trygg på å samtale med denne personen om:

1. Hva rusmidler (alkohol og narkotiske stoffer) er og hvordan rusmidler generelt virker?
2. Hvilke konsekvenser et problematisk rusbruk kan gi for denne personen?
3. Dilemmaer denne personen kan stå i ved å velge/ikke velge å ruse seg?
4. Hvordan det er å være denne personen, når andre rundt bruker rusmidler?
5. Hvordan det er å være denne personen, når familie og nære relasjoner bruker rusmidler?
6. Hvordan denne personen eventuelt kan bli utnyttet av andre i en situasjon hvor personen selv er rusa?
7. Hvordan personen eventuelt kan bli utnyttet til å selge og oppbevare rusmidler for andre?

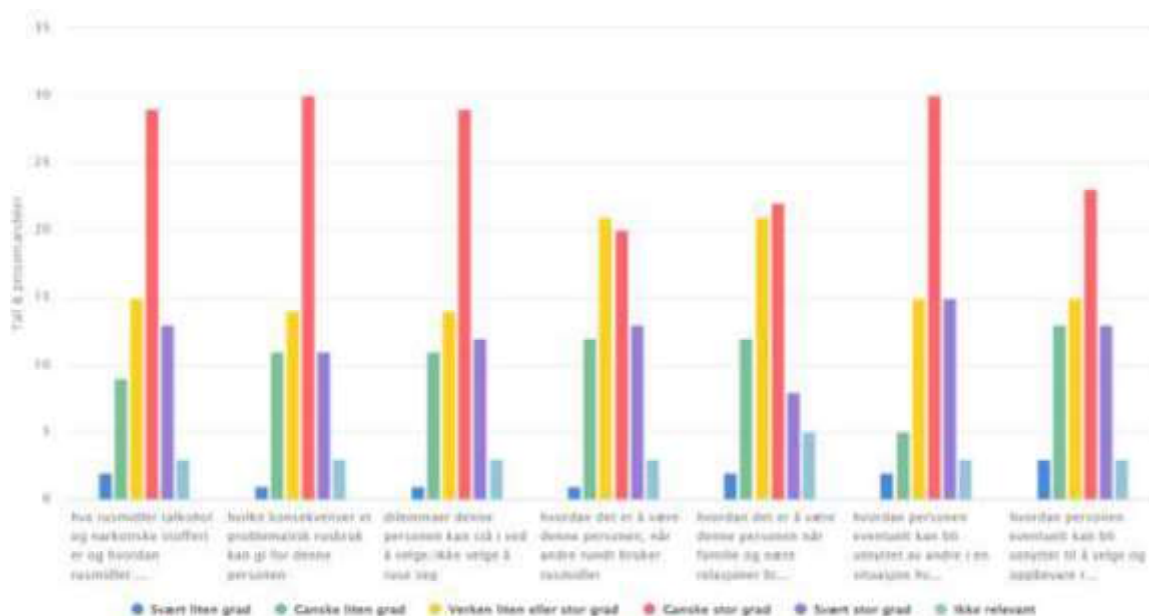

Fig. 3.4 viser oversikt over i hvilken grad av trygghet respondentene har i samtaler om ulike problemstillinger

Det er 70 personer som har valgt å svare på dette spørrebatteriet. Når vi legger sammen respondentene som har svart svært stor grad, eller ganske stor grad av kompetanse, så ser vi (tabell 3.1) at det er flere som svarer at de har stor grad av kompetanse enn liten grad av kompetanse på alle spørsmålene

Vi viser resultatet til respondentene samlet her:

	Stor grad	Liten grad	Verken liten eller stor	Ikke relevant
Hva rusmidler (alkohol og narkotiske stoffer) er og hvordan rusmidler generelt virker	59%	16%	21%	4%
Hvilke konsekvenser et problematisk rusbruk kan gi for denne personen	59%	17%	20%	4%
Dilemmaer denne personen kan stå i ved å velge/ikke velge å ruse seg	58%	17%	20%	4%
Hvordan det er å være denne personen, når andre rundt bruker rusmidler	48%	18%	30%	4%
Hvordan det er å være denne personen, når familie og nære relasjoner bruker rusmidler	42%	20%	30%	7%
Hvordan denne personen eventuelt kan bli utnyttet av andre i en situasjon hvor personen selv er rusa	64%	10%	21%	4%
Hvordan personen eventuelt kan bli utnyttet til å selge og oppbevare rusmidler for andre	52%	23%	21%	4%

Tabell 3.1 viser grad av kompetanse

Innenfor gruppen av respondentene som jobber med personer over 18 år, så er det generelt noe høyere andel der som svarer at de har stor grad av kompetanse, enn i gruppa med respondenter som jobber med personer under 18 år. NB! Det er stor forskjell i antall respondenter som har svart innenfor disse to gruppene. Det er 61 respondenter som jobber med brukere over 18 år, 8 respondenter jobber med personer under 18 år, og 9 respondenter jobber med gruppen både over og under 18 år.

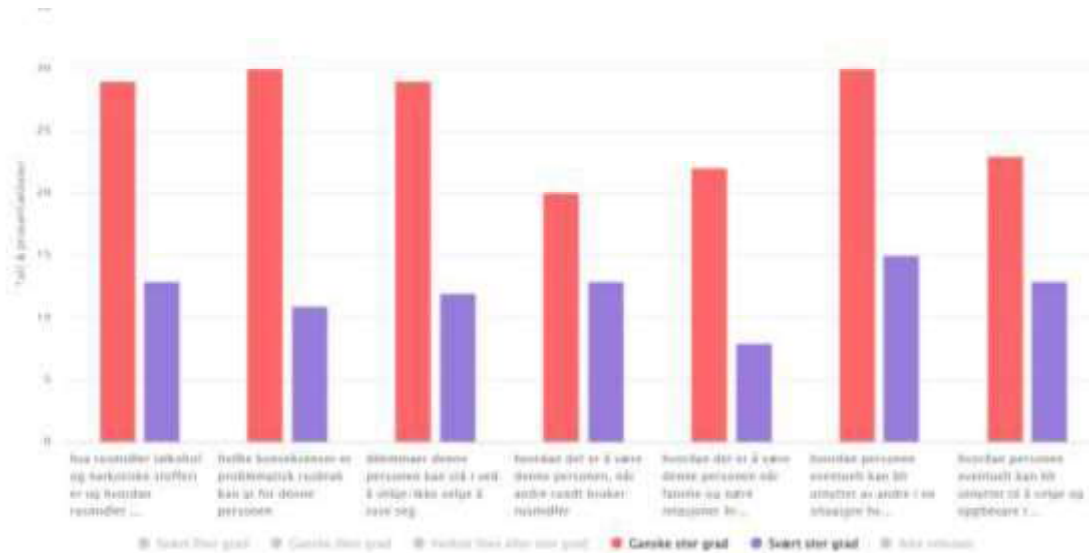

Fig 3.5: Tall og prosentandeler, alle respondentene som har svart ganske stor grad og svært stor grad

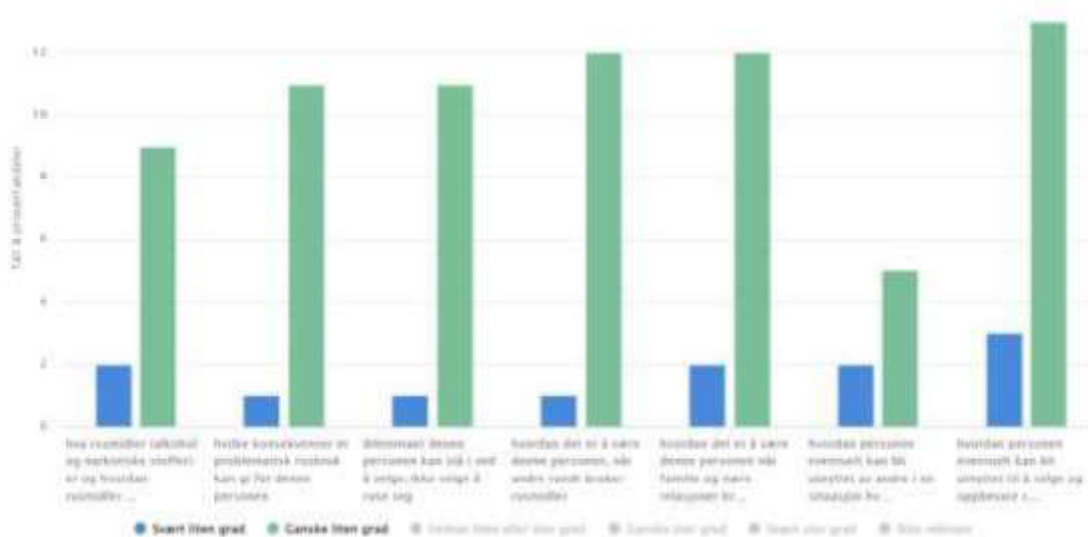

Fig 3.6: Tall og prosentandeler, alle respondentene som har svart svært liten grad og ganske liten grad

Rutiner Nasjonal veileder

I 2021 ble den nasjonale veilederen «Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming» lansert. Veilederen beskriver god praksis på viktige områder som individuell tilrettelegging, livsoverganger, habilitering, helseoppfølging, og samarbeid med pårørende og verge. Veilederen har også lenker til praktiske og nyttige verktøy, samt metoder hos andre aktører.

Vi spurte respondentene om de kjenner til denne veilederen. Kjenner du til veilederen «Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming»?

17% av respondentene svarer at de kjenner til veilederen og innholdet i den. 20% svarer at de kjenner til veilederen, men ikke innholdet. 64% kjenner ikke til veilederen. Det er altså 84% av respondentene som ikke kjenner til innholdet i veilederen.

Rutiner i tjenesten

Et viktig premiss for følge opp saker og personer som vekker en bekymring, er at det finnes rutiner og retningslinjer for dette på arbeidsplassen, og at disse er kjent i tjenesten. Vi spurte derfor om:

Har din tjeneste rutiner for hvordan gå fra bekymring til handling, hvis dere er bekymret for at en person kan ha kognitive problemer/utfordringer?

1	Ja, vi har nedskrevne rutiner og jeg kjenner til innholdet	18 (26%)
2	Ja, vi har nedskrevne rutiner, men jeg kjenner ikke til innholdet	6 (9%)
3	Vet ikke	21 (31%)
4	Nei	23 (34%)
Svar		68

Fig. 3.7 Tall og prosentandeler på spørsmål om rutiner hvis bekymring for kognitive utfordringer/utviklingshemming

26 % svarer at de har nedskrevne rutiner og kjenner til innholdet. 9% svarer at de har nedskrevne rutiner, men ikke kjenner til innholdet. 34% svarer at de ikke har rutiner. 31% svarer at de ikke vet om tjenesten har rutiner. Det er altså 65% som svarer at de ikke vet eller ikke har rutiner for hvordan gå fra bekymring til handling.

Ser vi på respondentene som kommer fra Tønsberg, så svarer 33% at de ikke vet om det finnes rutiner, og 30% at de ikke har rutiner. Fra Færder svarer 27% at de ikke vet, og 36 % at de ikke har.

Bryter vi ned respondentenes svar på tjenestenivå, så ser det slik ut:

	Ja, vi har nedskrevne rutiner og jeg kjenner til innholdet	Vet ikke	Nei
Hjelpetjenester barn og unge	27%	13%	53%
Hjelpetjenester voksne	21%	52%	17%

Bolig	25%	8%	50 %
Tilrettelagt arbeidsplass	17%	17%	50 %

Tabell 3.2: Oversikt over hva tjenestene svarer om rutiner hvis bekymring for kognitive utfordringer/utviklingshemming

Vi spør tilsvarende spørsmål om rutiner knyttet til bekymring for rusbruk; Har din tjeneste rutiner for hvordan gå fra bekymring til handling, hvis dere er bekymret for en persons bruk av rusmidler (alkohol og narkotiske stoffer)?

Fig. 3.8: tall og prosentandeler på spørsmål om rutiner hvis bekymring for rusbruk

46% svarer at de har nedskrevne rutiner og kjenner til innholdet. 11% svarer at de har nedskrevne rutiner, men ikke kjenner til innholdet. 15 % svarer at de ikke har rutiner. 28% svarer at de ikke vet om tjenesten har rutiner.

Det er altså flere (57%) som kjenner til at arbeidsplassen har rutiner ved bekymring for rusbruk, enn ved bekymring for utviklingshemming. Det er flere av respondentene fra Færder (64%) som svarer at de har skriftlige rutiner (rusbruk) og kjenner til innholdet, enn fra Tønsberg (37% av respondentene).

Bryter vi ned respondentenes svar på tjenestenivå, så ser det slik ut:

	Ja, vi har nedskrevne rutiner og jeg kjenner til innholdet	Vet ikke	Nei
Hjelpetjenester barn og unge	33%	40%	7%
Hjelpetjenester voksne	58%	23%	8%
Bolig	50%	33%	8%

Tilrettelagt arbeidsplass	67%	33%	
---------------------------	-----	-----	--

Tabell 3.3: Oversikt over hva tjenestene svarer om rutiner hvis bekymring for rusbruk

Egne erfaringer og handlinger ved en bekymring

I denne delen av undersøkelsen spør vi om respondentenes egne erfaringer og handlingsvalg knyttet til bekymring for personer med kognitive utfordringer/utviklingshemming og problematisk rusbruk.

I første delen spør vi:

Tenk på arbeidssituasjonen din: Har du i løpet av de to siste årene vært bekymret for at en person med kognitive problemer/utviklingshemming kan ha et problematisk rusbruk?

Det er 64% som oppgir at de i sin arbeidssituasjon i løpet av de to siste årene har vært bekymret for at en person med kognitive utfordringer/utviklingshemming kan ha et problematisk rusbruk. Det har vært bekymring både hos de som jobber med personer over 18 år (67%), og de som jobber med personer under 18 år (53%)

Av de 44 respondentene (64 %) som var bekymret, var det 42 personer som gjorde noe med bekymringen sin.

På spørsmål om hvordan man handlet på bekymringen, så fikk respondentene syv svaralternativer. De kunne krysse av for flere av dem. Hvordan respondentene handlet:

1. snakket med personen 71%
2. snakket med kollegaer 69%
3. satte i gang med tiltak i egen tjeneste 45%
4. kontaktet andre tjenester for råd/veiledning 43%
5. henviste til andre tjenester utenfor kommunen 21%
6. henviste til andre tjenester i kommunen 17%
7. snakket med pårørende 12%

I tillegg oppgir respondentene å ha organisert kurs for ansatte, tatt kontakt med leder, lege og jurist.

I den andre delen, så spør vi: Har du i løpet av de to siste årene vært bekymret for at en person med problematisk rusbruk kan ha kognitive problemer/utviklingshemming?

Det er 63% som oppgir at de har hatt denne bekymringen. Av de 51 respondentene som jobber med personer over 18 år, så har 69% hatt denne bekymringen. Av de 15 respondentene som jobber med personer under 18 år, så har 60% hatt denne bekymringen.

93% av respondentene som var bekymret for rusbruk, handlet på bekymringen sin. På spørsmål om hvordan man handlet, så fikk respondentene syv svaralternativer. De kunne krysse av for flere av dem. Hvordan respondentene handlet:

1. snakket med personen 74%
2. snakket med kollegaer 74%
3. satte i gang med tiltak i egen tjeneste 43%
4. kontaktet andre tjenester for råd/veiledning 50%
5. henviste til andre tjenester utenfor kommunen 33%
6. henviste til andre tjenester i kommunen 17%
7. snakket med pårørende 12%

I tillegg oppgir respondentene å ha kontaktet leder og vært med bruker til spesialisthelsetjenesten.

Utfordringer og barrierer

For å få innblikk i utfordringer og barrierer ansatte står overfor når de skal handle på en bekymring for om en person kan ha både en utviklingshemming og et rusproblem, spurte vi om i hvilken grad ulike barrierer hindrer den enkelte respondent i å handle hensiktsmessig.

Respondentene fikk 10 ulike barrierer de skulle gradere fra svært stor grad til svært liten grad.

I hvilken grad hindrer følgende barrierer deg fra å handle hensiktsmessig, når du er bekymret for at en person kan ha både en utviklingshemming og et rusproblem?

Det er 68 respondenter som har svart på spørsmålet. Vi har utelatt svaralternativet «ikke relevant»

	Liten grad	Verken liten eller stor grad	Stor grad
Redd for å blande meg	80%	18%	0%
Redd for å ta feil	62%	22%	13%
Redd for å ødelegge relasjonen	51%	24%	22%
Vanskelig å vite hvordan jeg skal handle	42%	25%	29%
Redd for å stå alene i situasjonen	57%	28%	12%
Mangel på tid	38%	31%	28%
Manglende rutiner	39%	26%	29%
Manglende tilbud om oppfølging	16%	34%	47%
Språklige barrierer (tolk eller alternativ kommunikasjon)	45%	28%	15%
Kulturelle barrierer (i møtet mellom minoritet- og majoritetskultur)	39%	38%	12%

Tabell 3.4 viser oversikt svar om barrierer

Hvis vi legger sammen svaralternativene verken liten eller stor grad og stor grad, så er det manglende tilbud om oppfølging, mangel på tid, manglende rutiner, vanskelig å vite hvordan jeg skal handle, og kulturelle barrierer som er de største barrierene hos respondentene. Av disse fem barrierene, så er det størst forskjell på hva respondentene i Færder og Tønsberg svarer på barrieren «manglende rutiner». Det er flere i Tønsberg (66%) enn i Færder (43%) som opplever manglende rutiner som en barriere.

Spørsmål om fagdagen

For å sjekke ut om fagdagen «Prateklar?» i mars, ble opplevd som nyttig av deltakerne, så stilte vi spørsmålet:

Hvis du tenker på fagdagen i sin helhet. I hvilken grad gav den deg ny kunnskap, inspirasjon og nytteverdi inn i eget arbeid?

Ser vi på kategorien stor grad og svært stor grad, så svarer 56% av respondentene at fagdagen i sin helhet gav stor grad av ny kunnskap, 73% svarer at dagen gav inspirasjon, og 58% mener at dagen gav stor nytteverdi inn i eget arbeid.

	Svært liten grad	Ganske liten grad	Verken liten eller stor grad	Ganske stor grad	Svært stor grad	Det ble ikke	Svar
Ny kunnskap	2 (1%)	14 (20%)	13 (21%)	28 (40%)	11 (16%)	0 (0%)	70
Inspirasjon	0 (0%)	7 (10%)	12 (17%)	25 (35%)	26 (37%)	0 (0%)	70
Nytteverdi inn i eget arbeid	1 (1%)	6 (9%)	22 (32%)	22 (32%)	18 (26%)	0 (0%)	69

Fig 3.9 Oversikt svar om fagdagen

Oppfølging og behov videre

For at prosjektet URO skal få innspill på hva som kan være nyttige tiltak å jobbe med innenfor tematikken utviklingshemming og rus, så stilte vi respondentene fem åpne spørsmål.

1. Hva ønsker/trenger du av verktøy, hjelpemidler eller undervisningsmateriell om rusbruk, som kan benyttes i samtaler med personer med utviklingshemming?
2. Har du noen gode tips og ideer som du selv har brukt i arbeidet ditt?
3. Hva ønsker eller trenger du av kunnskap og kompetanseheving knyttet til tematikken utviklingshemming og rusbruk?
4. Hva mener du er det viktigste din arbeidsplass og kommune bør jobbe med innenfor tematikken utviklingshemming og rusbruk?
5. Hva er det viktigste prosjektet URO kan gjøre, når målet er rusforebygging rettet mot mennesker med utviklingshemming?

Hva ønsker/trenger du av verktøy, hjelpemidler eller undervisningsmateriell om rusbruk, som kan benyttes i samtaler med personer med utviklingshemming?

Det er 33 respondenter som har svart på dette spørsmålet.

Her svarer respondentene at de selv trenger påfyll av kunnskap. Flere trekker frem behovet for opplæring i samtaleteknikker. Konkret kommer det forslag om kurs i motiverende samtale (MI) og kurs i Alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK). Det er i tillegg behov for at aktuell informasjon er samlet et sted og lett tilgjengelig, at det finnes klare rutiner for hvordan handle, og en oversikt over hva som finnes av tiltak og tilbud til målgruppen/sluttbruker.

I tillegg trekker flere frem behovet for kartleggingsskjemaer og samtaleverktøy. De ønsker også videoer med enkel informasjon, bilder, arbeidsbøker, brosjyrer og ulike visuelle hjelpemidler de kan benytte sammen med brukerne.

Har du noen gode tips og ideer som du selv har brukt i arbeidet ditt?

Det er 23 respondenter som har svart på dette spørsmålet.

Det er flere som trekker frem nytten av samarbeid med andre. Blant annet nytten av ulike tverrfaglige team, rusteam og frivillige organisasjoner, hvor man både kan få veiledning, informasjon og støtte selv.

I direkte møter med brukere, så trekker respondentene frem viktigheten av å formidle seg med enkelt språk, ha tid, gjøre aktiviteter sammen og dele av egne erfaringer. Enkle brosjyrer, app og tidslinje som viser hva som skal skje, trekkes frem som verktøy respondentene benytter sammen med brukere.

Hva ønsker eller trenger du av kunnskap og kompetanseheving knyttet til tematikken utviklingshemming og rusbruk?

Det er 30 respondenter som har svart på dette spørsmålet.

Flere ønsker kunnskap og kompetanseheving, både for seg selv og for arbeidsstedet. Forslag til temaer er mer kunnskap og forskning om rus og utviklingshemming, tegn og signaler på rusbruk, lovverk, vurdering av samtykkekompetanse, traumebevisst omsorg og samtaleverktøy. Videre trekker respondentene frem behovet for felles nedskrevne

rutiner og prosedyrer for hvordan samarbeide internt i kommunen, på tvers av kommuner, og med spesialisthelsetjenesten.

Det er også ønskelig med arenaer for deling av erfaringer og få case og eksempler fra ulike situasjoner som man kan lære av. I tillegg er det ønskelig med oversikt over hvilke ressurser som finnes innenfor fagfeltet.

Hva mener du er det viktigste din arbeidsplass og kommune bør jobbe med innenfor tematikken utviklingshemming og rusbruk?

Det er 26 respondenter som har svart på dette spørsmålet

Det er et gjentakende behov fra respondentene om å sette av tid til kunnskap og kompetanseheving, veiledning og oppfølging på den enkelte arbeidsplass. I tillegg er det flere som ønsker et større fokus på tverrfaglig og tverretattlig samarbeid, og et tettere samarbeid mellom tjenestene. Det blir også pekt på viktigheten av tidlig innstas og tydelighet på hvem som har hvilket ansvar når en bruker mottar tjenester og tiltak fra flere. Å få frem brukerstemmen og tilpasse tjenestene til brukernes behov blir også trukket frem som viktig å jobbe med videre.

Hva er det viktigste prosjektet URO kan gjøre, når målet er rusforebygging rettet mot mennesker med utviklingshemming.

Det er 21 respondenter som har svart på dette spørsmålet

Mange ønsker at prosjektet fortsetter å gi tilbud om kunnskap- og kompetanseheving. Det er ønskelig at prosjektet bidrar til å spre informasjon og sette fokus på tematikken gjennom kurs, debatter, medieoppslag, og på arenaer for samtale og erfaringsdeling. Det er ønske om informasjon til skoler, for å få tidlig fokus på tematikken. Det er ønske om informasjon til ledere og kommune, for å sette tematikken på dagsorden i aktuelle fora. Og respondentene mener det er viktig med informasjon og dialog direkte med brukergruppa.

Vedlegg

Vedlegg 1 Invitasjonen til fagdagen

Fagdag

Prateklar?

Mennesker som har kognitive problemer og bruker rus er en utsatt gruppe. Hvordan kan vi forstå og møte dem på en god måte?

Fredag 18. mars eller mandag 21. mars 2022. VELG DAG!

Kl. 9.00–15.00 på Hotell Klubben i Tønsberg

Foredragsholder: Siv Tonje Luneng, psykologspesialist hos Korus sør.

Deltakere: Ansatte i Tønsberg og Færder kommune som jobber med mennesker.

Dagen er skreddersydd for hjelpere og ledere som vil forebygge eller bistå ved problematisk rusbruk eller avhengighet.

Prosjekt: URO (Utviklingshemming – Rus – Opplysning) ved IOGT

Påmelding: Klikk [her](#). For mer informasjon kontakt Lise Holm, lise.holm@iogt.no.

Det kan være vanskelig å forstå seg på andre mennesker. Særlig når de har det vanskelig eller er i krise. Så det er en kunst å få til god og tillitsfull kommunikasjon som hjelper oss til å se hva personen egentlig trenger. Hjelperne spør seg kanskje: – Hvor mye skal jeg pushe, hvor mye skal jeg realitetsorientere, skal jeg blande meg, har jeg tid til dette, hva skal jeg si, og når?

Temaer denne dagen er blant annet hvordan man skal forstå uventede følelser, hva som hjelper for hvem samt selvivaretagelse. Modellen Utviklingshuset danner rammen. Den kan ses på som et samtaleverktøy eller et kompass å navigere etter og gir oss et godt overblikk. Man sjekker ut brukerens følelsesmessige tilstand for å vurdere om samtaler og refleksjoner kan være til nytte. Eller om en først må jobbe med stressreduksjon og stabilisering. Slik kan en lettere unngå intervensjoner de ikke kan profitere på. Som hjelpere er vi stort sett klar over at vi er vårt viktigste verktøy. Men hvordan ivaretar vi oss selv? Kollegafellesskap er viktig. Og vi ser at de som har en mer felles forståelse, har lettere for å støtte hverandre og samarbeide. Selv på tvers av kommuner, tjenester og yrkesgrupper.

Dagen blir lagt opp praksisnært med variasjon mellom undervisning, refleksjon og ferdighetstrening. Det blir lagt inn pauser underveis.

Program

09.00–09.10	Innledning ved Lise Holm, IOGT
09.10–11.30	Følelsesutvikling, stressreaksjoner, rus som regulering, relasjonskompetanse
11.30–12.15	LUNSI
12.15–14.45	Utviklingshuset www.korus-sor.no/utviklingshuset Prateklar? Velge intervensjoner
14.45–15.00	Oppsummering og veien videre

FONTENE

De vil få i gang samtaler om rus blant personer med utviklingshemming. Fra venstre: Vernepleier Bente Årset, Erik Johan Steenbuch, Camilla Melvoll Berntsen og Henriette H. Hansen.

Anne Myklebust Odland

De vil få flere med utviklingshemming til å snakke om drikkepress: – Det er viktig å klare å si nei
Erik Johan kjøpte alkohol til folk, fordi han ikke klarte å si nei. Nå er han med i et nytt prosjekt om rus og utviklingshemming.

Anne Myklebust Odland

anne@lomeia.no

Publisert 27.06.2022 07:00

Oppdatert 27.06.2022 16:44

Hva kan man si hvis man føler seg presset til å drikke? En prosjektgruppe, som drives av vernepleier Bente Årset og sosionom Lise Holm i Vestfold, har funnet ut at det knapt nnes informasjon om alkohol og rus for mennesker med utviklingshemming.

De to fagpersonene får nå eksperthjelp fra tre personer med lettere utviklingshemming i prosjektet URO; forkortelse for Utviklingshemming, Rus, Opplysning. De har som mål at færre mennesker med utviklingshemming skal bruke rusmidler på måter som skader dem selv eller andre. Først og fremst skal de tre ekspertene være med på å nne og gi informasjon som er mulig å forstå for mennesker med språk- og lærevansker.

Henriette H. Hansen, Camilla Melvoll Berntsen og Erik Johan Steenbach har forslag til hvilke spørsmål man kan stille om alkohol for å få i gang samtaler om rus med personer med utviklingshemming.

Anne Myklebust Odland

Erik Johan Steenbuch mener det er veldig viktig at man snakker mer med utviklingshemmede om rus. Han ble rekruttert inn i prosjektet via Utekontakten i Tønsberg.

– Det er mye press. Og man kan gå over grenser, sier Steenbuch.

Må lære å si nei

– Jeg har venner som driver med alkohol. Det er viktig å lære å si ordet nei, sier han.

Han forteller at han har kjøpt alkohol for folk, fordi han ikke klarte å si nei.

– Jeg ble brukt. Men ordentlige venner respekterer at man sier nei. Så kan man hellerta en energidrikk, sier han.

Denne ettermiddagen er prosjektgruppa samlet i Tønsberg. De tre ekspertene Erik Johan, Henriette og Camilla har ere gode forslag til hvordan man kan si nei hvis man blir utsatt for drikkepress.

Henriette, Camilla og Erik Johan vil de få i gang gode samtaler om alkohol og drikkepress.

Anne Myklebust Odland

- Man kan si «nei takk, jeg kjører», at man ikke tåler det, eller er avholds, sier Camilla.
- Eller at man har hjertefeil og går på medisiner, foreslår Erik Johan.

Det er samtaler som dette prosjektgruppa håper å få i gang blant mennesker med utviklingshemming; i bofellesskap og på fritidsklubber, sammen med foreldre og søsken, og på skolene hvor de går. Sosionom Lise Holm påpeker at noen ikke engang vet hva drikking gjør med dem, og at det er viktig å vite noe om hvis man sier ja til å prøve alkohol.

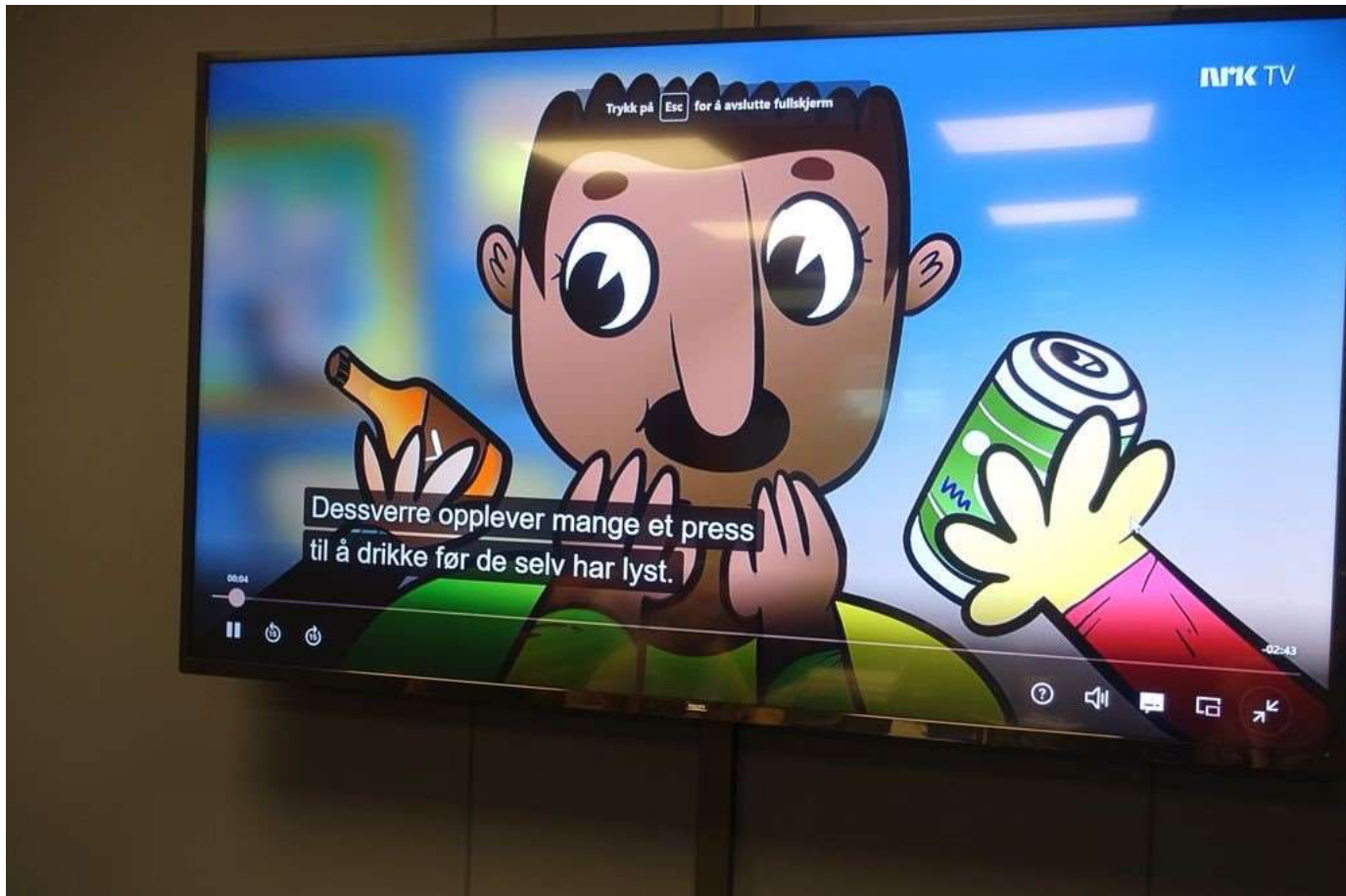
Fant en film på NRK

- Det er mye vi bør lære noe om. Hvordan folk blir når de drikker, for eksempel, sier Henriette.

Henriette og Camilla fikk høre om prosjektet gjennom Norsk forbund for utviklingshemmede (NFU) og meldte seg.

— Jeg rakk opp hånda, fordi jeg syntes det hørtes spennende ut, forteller Camilla.

Første steg i prosjektet har vært å finne ut hva som finnes av informasjon om rus som er tilgjengelig for å forstå for mennesker med utviklingshemming. De fant en film på NRK Super beregnet på barn. Ellers svært lite.

Det finnes lite informasjon om alkohol og rus for mennesker med utviklingshemming. Denne filmen er fra NRK og beregnet på barn. Anne Myklebust Odland

— Bare det å skrive riktige ord i søkefeltet på google kan være en utfordring, sier vernepleier Bente Årset.

Når prosjektet er omme ved slutten av året, håper de å ha en kartlegging som er så god at de kan begynne å utvikle materiell som kan brukes i skoler og boliger, og som kan føre til gode samtaler om rus.

— Når vi vet hva som finnes av informasjon og ikke, så kan tiltakene bli mer målrettede, sier vernepleieren.

Underveis i prosjektet skal de ha fagdager, holde innlegg på konferanser og på studietur. På sikt kan det bli rusforebyggingstiltak, foredrag, kurs og informasjonsmateriell.

En lang liste spørsmål

I dag snakker prosjektgruppa om hva de mener det er viktig at folk vet om rus. De har skrevet en liste med spørsmål, som kan stilles til andre med utviklingshemming. De ser for seg at de oppsøker dem i boliger og på fritidsklubber.

Henriette H. Hansen søker på internett for å finne informasjon om rus. Denne prosjektgruppen har funnet ut at det er lite å finne som er rettet mot mennesker med utviklingshemming,

Anne Myklebust Odland

Camilla leser opp noen av spørsmålene: Hvorfor tror du det er aldersgrense for å kjøpe alkohol? Synes du foreldrene dine skal bry seg mye mer eller mindre om at du drikker? Hva har du hørt om alkohol? Hva gjør du dersom noen du er glad i drikker seg full?

– Jeg har savna å vite mer, hvordan folk blir når de drikker, sier Camilla.

Når prosjektgruppa har intervjuet folk om dette, vil de komme med forslag til informasjon som er mulig å forstå.

Når andre har rusproblem

Sosionom Lise Holm er opptatt av hvordan man snakker sammen hvis noen har foreldre, søsken eller andre de er glad i som ruser seg. Og er det slik at de som har utviklingshemming får den hjelpen de trenger hvis de har et rusproblem?

Vernepleier Bente Årset (t.v) og sosionom Lise Holm har satt i gang prosjektet URO. Det har som mål at færre mennesker med utviklingshemming skal bruke rusmidler på måter som skader dem selv eller andre.

Anne Myklebust Odland

Sosionomen påpeker at det nnes få fagfolk som kan nok om både utviklingshemming og rus og som vet hvilke tiltak som nnes i kommunene.

— Så godt som ingen fagfolk kan noe om begge deler. I boliger for personer med utviklingshemming har man ikke gjenkjenneleskompetanse på rus, og i rusfeltet kan man lite om utviklingshemming, så man forstår ikke at personen man har foran seg har en utviklingshemming og at man må tilpasse metodene, sier hun.

Hun legger til:

— De este klarer å se at en person har drukket, men å se hva som er rusproblematikk og vite hva man skal gjøre med det er noe annet.

Dette er URO

URO står for Utviklingshemming – Rus – Opplysning og er et prosjekt ved IOGT (organisasjon som arbeider med rusforebygging)

Prosjektet har som mål at færre mennesker med utviklingshemming skal bruke rusmidler på måter som skader dem selv eller andre.

Prosjektet er støttet av Stiftelsen Dam.

Nyheter

Utviklingshemming

Kort fagartikkel

URO – Utviklingshemming – Rus – Opplysning

Gjesteinnlegg

Kort fagartikkel

06. september 2022

Et prosjekt som har som målsetting å forebygge rusproblemer blant mennesker med utviklingshemming.

I likhet med andre folk, bruker mange mennesker med utviklingshemming rusmidler. De eksponeres også for andres rusbruk, i familien, i vennegjengen og andre steder i samfunnet. For noen er det uproblematisk, mens andre får store vansker både sosialt og helsemessig. Rus- og rusproblematikk har stor innvirkning på livet til mange mennesker med utviklingshemming. Til tross for det, snakkes det lite om eller med mennesker med utviklingshemming, om rus og rusbruk. Det vil URO prosjektet gjøre noe med. URO er et prosjekt i regi av [IOGT](#), med støtte fra Stiftelsen [Dam](#). Målet med prosjektet er å forebygge vansker og redusert livskvalitet som følge av rus og rusbruk. Vi vil legge til rette for samtaler og kunnskapsutvikling om rusmidler og rusbruk blant mennesker med utviklingshemming, deres pårørende og folk som

møter mennesker med utviklingshemming. Kunnskap er viktig. Kunnskap kan gjøre oss i stand til å forstå verden rundt oss, ta gode valg og beskytte oss selv mot fare.

URO- Gruppa

Vi som jobber i URO prosjektet er en vernepleier, en sosionom og tre eksperter. Ekspertene er mennesker med erfaringskompetanse og samfunnsengasjement. De vet hvordan det er å leve med diagnosen utviklingshemming. De har erfaring med å ha tilrettelegging på skole og i arbeidslivet, og vet hvordan det er å trenge litt mer tid til læring og andre oppgaver. De har også et stort kontaktnett blant mennesker med utviklingshemming, og kan mye om hvor forskjellige mennesker med utviklingshemming er. Deres kompetanse gjør at de er opptatt av viktigheten av integrering, tilgang til kunnskap og selvbestemmelse.

Fagdager og kunnskapsinnhenting

URO-gruppa har i samarbeid med KoRus – Sør, arrangert fagdager for ansatte i Tønsberg og Færder kommune. I etterkant av fagdagegjorde vi en kartlegging blant deltakerne om deres kunnskap om rusbruk og rusproblematikk blant mennesker med utviklingshemming, hvilke tiltak som finnes og hva som mangler. Resultatene av dette kommer i en egen artikkel, så snart dataene er ferdig behandlet.

URO-gruppa har søkt etter informasjon om rus og rusmidler på nettet og hentet inn materiell fra ulike organisasjoner. Svært lite av de vi har funnet oppfatter ekspertene som lett tilgjengelig eller forståelig.

Samtaler med mennesker med utviklingshemming, og med fagfolk har gitt oss viktig kunnskap. Vi har møtt voksne mennesker med utviklingshemming som forteller at de i liten grad har snakket med noen om alkohol eller andre rusmidler. Den kunnskap de har, har de tilegnet seg på egen hånd blant annet ved å se filmer eller dokumentarprogram. De forteller at det kan være vanskelig å bli inkludert i felleskapet uten å drikke alkohol. Flere har fortalt at de har blitt bedt om å kjøpe alkohol til mindreårige. Å kjøpe alkohol har gjort at de har opplevd å være en attraktiv venn for yngre ungdom. Noen fortalte om mennesker de er glade i, som har problematisk rusbruk. Ingen har fått tilbud om profesjonelle samtaler eller annen oppfølging som pårørende. De har heller ikke hatt dette som tema på skolen.

Vi har snakket med fagfolk både i tjenester til mennesker med utviklingshemming og i rusfeltet, og møtt stor interesse. Det er mye kompetanse i feltet, men folk beskriver også mangel på tilpassede metoder og opplevelse av tilkortkommenhet i møte med problematikken.

I høst reiser URO gruppa på studietur til Danmark, for å lære mer om hvilke metoder danskene bruker i rusforebyggende arbeid som er rettet mot mennesker med utviklingshemming.

Kommunens oppgaver

I veilederen "[Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming](#)" står det: «*Virksomhetsledere i helse- og omsorgstjenesten for voksne personer med utviklingshemming skal sørge for kompetanse og etisk bevissthet knyttet til rusmiddelbruk hos tjenestemottakere. Å ta informerte valg om bruk av for eksempel alkohol krever god kunnskap om virkninger, herunder akutte og kroniske skadevirkninger.*»

Det kan være en krevende oppgave for tjenesteytere og formidle tilstrekkelig kunnskap. Det finnes få eller ingen tilpassede holdnings- og forebyggingsprogrammer eller kartleggingsverktøy til bruk i rusbehandling eller behandlingstilbud rettet spesifikt mot mennesker med utviklingshemming. Det finnes lite forskning. Dagens kunnskap, er i stor grad anekdotisk. Det er behov for konkret informasjon, kunnskap og tilpassede metoder for samtaler med mennesker med utviklingshemming om rus og rusbruk. Veilederen slår også fast et det er behov for flere og bedre tilpassede tiltak: «*Flere tiltak i regi av både kommune og spesialisthelsetjeneste må på plass for å hjelpe tjenestemottaker ut av et rusmisbruk.*»

Veien videre

Prosjektet har midler til drift i 2022. Det skal munne ut i en rapport som oppsummere kunnskapen fra prosjektet. Vi vil at den skal danne grunnla for videre arbeid med kunnskapsformidling om rus og rusbruk som bidrar til at mennesker med utviklingshemming kan ta gode valg og beskytte seg mot fare.

Vårt mål er å etablere en ekspertgruppe bestående av mennesker med utviklingshemming, gruppa skal sammen med andre fagpersoner, utvikle rusforebyggingstiltak bestående av foredrag, kurs og informasjonsmateriell for mennesker med utviklingshemming, deres pårørende og folk som møter mennesker med utviklingshemming og pårørende i sitt arbeid.

På veien mot målet, har vi fortsatt behov for kunnskap og kjennskap til erfaringer fra praksisfeltet. Ta gjerne kontakt med oss for en prat om utviklingshemming, rus og rusbruk, på uro@iogt.no eller prosjekttelefon: 413 93 636

LiseHolm

Prosjektleder URO, IOGT i Norge

Bente Årset

Faglig rådgiver URO, IOGT i Norge

11.8 [Artikkel NAKU.no](#)

20. desember 2022 - [Helse og omsorg](#) > [Rus](#)

URO – et prosjekt om utviklingshemming og rus

URO- Utviklingshemming, Rus, Opplysning, er et IOGT-prosjekt finansiert av Stiftelsen Dam. IOGT er en ideell organisasjon som har som mål at det skal være lett å ta rusfrie valg. I URO-prosjektet vil vi snakke med mennesker med utviklingshemming om rus og rusbruk, og legge til rette for selvbestemmelse og gode valg. Målet med prosjektet er at færre mennesker med utviklingshemming skal bruke rus på måter som skader dem selv eller andre.

Hva er det viktig at mennesker med utviklingshemninger vet om alkohol? Hva er drikkepress og hvordan står en i mot? Hvor finner du informasjon om eller snakker med mennesker med utviklingshemninger om alkohol og rusmidler? Erik, ekspert i IOGTs prosjekt URO, utforsker dette sammen med programleder Sofie Frøysaa i denne spesialutgaven av Drikkeprat.

I likhet med andre folk, bruker mennesker med utviklingshemming rusmidler. De eksponeres for rusbruk gjennom andre persons bruk, i familien, i vennegjengen og andre steder i samfunnet. For noen er det uproblematisk, for andre kan det få store vansker både sosialt og helsemessig.

Det er fortsatt lite forskning om utviklingshemming og rus i Norge, men de senere årene har det skjedd en utvikling i feltet. Personer med utviklingshemming og rus møter på barrierer til tverrfaglig spesialisert rusbehandling (TSB), selv om de har like rettigheter til TSB som alle andre. [Du kan lese mer om hva forskning sier om forekomst, behandling og oppfølging av personer med utviklingshemming og rusbruk i artikkel i kunnskapsbanken.](#)

Om URO-prosjektet

URO-prosjektet består av fem personer, tre av dem er eksperter og sammen har de utviklet prosjektet.

- Vi som jobber i URO prosjektet er en vernepleier, en sosionom og tre eksperter forteller Lise Holm, prosjektleder i URO.

Ekspertene er samfunnsengasjerte mennesker med erfaringskompetanse.

- De vet hvordan det er å leve med en utviklingshemmingsdiagnose. De har erfaring med å ha tilrettelegging på skole og i arbeidslivet, og vet hvordan det er å trenge litt mer tid til læring og andre oppgaver, forteller Holm.

Bente Årset, faglig rådgiver i URO utdyper at ekspertene har også et stort kontaktnett blant mennesker med utviklingshemming, og kan mye om hvor forskjellige mennesker med utviklingshemming er. Deres kompetanse gjør at de er opptatt av viktigheten av inkludering, tilgang til kunnskap og selvbestemmelse.

Fagdager og kunnskapsinnhenting

Holm og Årset peker på at det er behov for å fremskaffe konkret informasjon og kunnskap om rus og rusbruk blant mennesker med utviklingshemming.

- I dag finnes få eller ingen tilpassede holdnings/forebyggingsprogrammer og kartleggingsverktøy til bruk i rusbehandling eller behandlingstilbud rettet spesifikt mot mennesker med utviklingshemming. Vi trenger tilpassede samtaleverktøy for å formidle kunnskap og reflektere sammen, sier Årset.

URO-gruppa har i samarbeid med KoRus – Sør, arrangert fagdager i Tønsberg og Færder kommune, for fagfolk i tjenester til mennesker med utviklingshemming og i rusfeltet.

- Undervisning til fagfolk gjør dem bedre rustet til å snakke om rus, rusbruk, farer og holdninger til rus. Slik kan de i større grad agere når personer med utviklingshemming bruker rusmidler på skadelige måter. Når de som utvikler prosjektet og underviser selv har utviklingshemming bidrar det til å synliggjøre kompetansen til personer med utviklingshemming og til å flytte grenser og rive ned barriere.

I etterkant av fagdagene gjorde de en kartlegging blant deltakerne om deres kunnskap om rusbruk og rusproblematikk blant mennesker med utviklingshemming, hvilke tiltak som finnes og hva som mangler.

- Det er mye kompetanse i feltet, men folk beskriver mangel på tilpassede metoder og opplevelse av tilkortkommenhet i møte med problematikken. Mange har kjent bekymring for rusbruken til personer med kognitive utfordringer. Fagfolk sier at de i liten grad kjenner til tiltak i hjelpeapparatet de kan benytte når de er bekymret, forteller Holm.

Samtaler med mennesker med utviklingshemming, og med fagfolk har gitt viktig kunnskap.

- Vi har møtt voksne mennesker med utviklingshemming som forteller at de i liten grad har snakket med noen om alkohol eller andre rusmidler. Den kunnskap de har, har de tilegnet seg på egen hånd blant annet ved å se filmer eller dokumentarprogram. De forteller at de ikke snakket med lærer om rus og rusbruk da de gikk på skolen, sier Årset.

Personene med utviklingshemming forteller at det kan være vanskelig å bli inkludert i felleskapet uten å drikke alkohol.

- Flere har fortalt at de har blitt bedt om å kjøpe alkohol til mindreårige. Å kjøpe alkohol har gjort at de har opplevd å være en attraktiv venn for yngre ungdom. Noen fortalte om mennesker de er glade i som har problematisk rusbruk og ingen har fått tilbud om profesjonelle samtaler eller annen oppfølging som pårørende, sier Erik Johan Steenbuch.

Erik Johan Steenbuch er en av tre eksperter sammen med Henriette Hvarnes Hansen og Camilla Berntsen.

Lærerikt å deltatt i prosjektet

Ekspertene forteller at de har lært mye av å være med i prosjekt URO og at de synes det er viktig å gi mennesker med utviklingshemming kunnskap og tilpasset informasjon om rusmidler og hvordan de virker.

De er alle opptatt av at mennesker med utviklingshemming trenger informasjon og kunnskap, slik at de kan ta selvstendige valg om hva som er best for seg selv, blant annet ved å bli respektert når de velger å takke nei til å drikke alkohol på en fest.

Alle tre ekspertene sier at de har fått god trening på å snakke høyt i forsamlinger og hatt muligheten til å være med på å bestemme hvordan et prosjekt skal være.

Lite tilgang til lettest materialer

URO-gruppa har søkt etter lettest-informasjon om rus og rusmidler på nettet og hentet materiell fra ulike organisasjoner. Svært lite av det vi har funnet oppfatter ekspertene som lett tilgjengelig og forståelig. Deres erfaring er at det er lite eller ingen tilpasset informasjon. Enkel informasjon er laget for barn og har dermed

ikke samme relevans for voksne, annen informasjon inneholder ofte vanskelig ord og lange tekster.

Se til Danmark

I høst var URO gruppa på studietur til Danmark. Der traff de fagfolk og ansatte i Udviklingshæmmedes Landsforbund (ULF) og ved Metodecentret i Midt Jylland.

- Vi fikk lære om gruppebehandling tilpasset mennesker med utviklingshemming og rusproblematikk. Når de som underviser snakker på lik linje med deltakerne, blir dialogen mer gjenkjennelig og ærlig. Deltakerne kan identifisere seg med problemstillingen, og de engasjerer seg lettere i temaet. Utbyttet fra temaet og undervisningen fester seg også bedre, mer vil bli husket når undervisningen er avsluttet sier de.

Metodecentret har utviklet et gruppeforløp vedrørende rusmidler og skadevirkning tilpasset mennesker med utviklingshemming som har problematisk bruk av rusmidler. Du kan [lese mer på Metodecentret sin hjemmeside](#).

I Danmark ble de også presentert for informasjonsmateriell tilpasset mennesker med utviklingshemming og lærte om hvordan ULF arbeider med likemannsarbeid. Dansk informasjonsmateriell om rusmidler er utviklet av Metodecentret og Udviklingshæmmendes landsforbund (ULF). [Materialet finner du på sidene til Metodecentret](#).

Veien videre

URO fikk midler til et års prosjekt for å kartlegge. Nå er en ny prosjektskisse klar og de håper på midler til videre drift.

- Vårt mål er at fagfolk og en ekspertgruppe av personer med utviklingshemming, utvikler foredrag og informasjonsmateriell. Det skal gjøres i samarbeid med kompetansemiljø i Danmark som allerede har utviklet godt materiell. Vi vil oversette og tilpasse det danske til norske forhold, samt utvikle eget materiell, sier Holm.

URO vil tilby foredrag, kurs og informasjonsmateriell til mennesker med utviklingshemming og deres pårørende, til ansatte i tjenester for personer med utviklingshemming, tilrettelagte arbeidsplasser, ansatte i tjenester for barn og unge, ansatte i rusfeltet, ansatte i kriminalomsorgen og studenter.

- Vi ønsker å utvikle en metode som gir personer med utviklingshemming reell selvbestemmelse, og beskytter mot skadelig rusbruk. Likemannsarbeid skal være vår hovedmetodikk. Utvikling av informasjonsmateriell og undervisning skal være et samarbeid mellom fagfolk og personer som selv har en utviklingshemming.

Bildetekst:

Bilde 1: URO-prosjektet; Bente Årset, Camilla Berntsen, Lise Holm, Henriette Hvarnes Hansen og Erik Johan Steenbuch.

Bilde 2: Deltakerne i prosjektet holder undervisning.

Del

11.9 [Artikkel i rop.no](#)

Forebygger rusproblemer blant ...

URO-gruppa. Fra venstre: Bente Årset, Camilla Melvoll Berntsen, Lise Holm, Henriette H. Hansen og Erik Johan Steenbuch. (Foto: Privat)

Forebygger rusproblemer blant mennesker med utviklingshemming

For at mennesker med utviklingshemming skal kunne ta gode og rekkerte valg rundt rus, må de ha kunnskap. Prosjektet URO har som mål å gi informasjon til helsepersonell, personer med utviklingshemming og pårørende slik at de kan hjelpe målgruppen med å ta gode valg.

MARTE FRIMAND | 18. OKTOBER2022 | #RUS #PSYKISK HELS E

- Det er mye drikkepress, og press om å kjøpe alkohol til mindreårige. Selv om jeg sier nei, såpresser de på, og sier at jeg kan jo prøve litt. Jeg kan jo bare stikke tunga inn, sier Erik Johan Steenbuch. Han er en av tre eksperter i prosjektet URO - Utviklingshemming – Rus – Opplysning.
- Jeg har jo lyst til å være med i gjengen og gjør nesten hva som helst for å få være det. Hvis jeg ikkegjør som de sier, så føler jeg meg som en stygg andunge. Men når jeg gjør som de sier, føler jeg meg som en svane, sier Erik videre.

Les også: [TSB kan vegre seg for å ta inn pasienter med utviklingshemming](#)

Lite forskning

URO er et prosjekt i regi av [IOGT](#), med støtte fra Stiftelsen [Dam](#). URO-gruppen består av en vernepleier, en sosionom og tre eksperter. Ekspertene er mennesker med erfaringskompetanse og samfunnsengasjement.

Lise Holm, prosjektleder URO, IOGT i Norge, har jobbet i rusfeltet i mange år. Bente Årset, faglig rådgiver URO, IOGT i Norge, har jobbet i mange år med mennesker med utviklingshemming.

- Vi så begge to at det var noe som manglet. De som jobber på rusfeltet har ikke kjennskap til folk med utviklingshemming og omvendt. Det nnes lite forskning og kunnskap. Derfor startet vi med et kartleggingsprosjekt for å se hva som var av informasjon der ute. Så startet vi URO-prosjektet, og kk med oss ekspertene, sier Lise.

Les også: [Hvordan utrede rusavhengighet hos personer med utviklingshemming?](#)

Lærer ikke om rus på skolen

At det er lite informasjon å nne om rus og utviklingshemming, kan Henriette H. Hansen skrive under på.

- Vi skulle holde et foredrag i Bergen, og prøvde å søke på nettet etter rus og utviklingshemming. Vifant ingen ting. Vi fant enten informasjon om rus eller om utviklingshemming. Ikke noe om begge deler, sier hun.

- Og så lærer vi ikke noe om rus på skolen heller, skyter Camilla Melvoll Berntsen inn.

Både Henriette og Camilla er eksperter i URO.

URO-gruppen har møtt voksne mennesker med utviklingshemming som forteller at de i liten grad har snakket med noen om alkohol eller andre rusmidler. De har heller ikke hatt dette som tema på skolen.

- Det er kjempeviktig å vite hva rusmidler er og hvordan de virker for å kunne ta riktige valg.

Hvis man skal velge selv, må man vite hva man skal velge, sier Lise.

URO-gruppa holder foredrag (Foto: privat)

Ønsker mer kunnskap

URO-gruppa har i samarbeid med KoRus Sør, arrangert fagdager for ansatte i Tønsberg og Færder kommune. Det viste seg at mange ønsket mer kunnskap om utviklingshemming og rus.

- Mange var veldig interessert, men manglet kunnskap. De ønsket også et fora der de kunne snakke på tvers og hjelpe mennesker med rusproblemer og utviklingshemming, sier Bente.

Mange sa at de hadde vært bekymret for rusbruk hos mennesker med utviklingshemming, men at de manglet metoder for å samtale med mennesker med utviklingshemming og rusbruk, sier Lise.

Etterlyser kartleggingsverktøy

Tilbakemeldinger fra deltakerne viste at de ønsket seg tilpasset informasjonsmateriell, kartleggingsverktøy for å fange opp problematikken, veiledning, mer kunnskap, tid til kompetanseheving og mulighet til erfaringsutveksling.

- Jeg skulle ønske dere snakket med meg om rus. Hvis de som jobber i boligen ser at jeg sitter og røyker og snuser eller drikker øl, skulle jeg ønske de spurte meg om jeg vil ha hjelp til å slutte, sier Erik.
- Det viktigste er å starte samtalen og komme i gang, slik at man kan hjelpe personen til å ta sine egne valg, legger Lise til.

Les også: [Ny app for kartlegging av psykiske lidelser ved formidlingsvansker](#)

Studietur til Danmark

URO-gruppa har nettopp vært på studietur til Viborg i Danmark. I Viborg har de utviklet et eget gruppebasert tilbud til mennesker med utviklingshemming og rusproblemer.

- Det var mer konkret enn det vi har, og jeg tror mange ville hatt glede av det samme tilbudet i Norge, sier Lise.

De hadde også brukere som var borgerveiledere. De hadde fått opplæring i forskjellige temaer som de underviste andre mennesker med utviklingshemming i.

- En var for eksempel opplært til å snakke med andre om kjæresten og seksualitet, og en annen var opplært i å snakke om alkohol og rus, sier Bente.

Rus under svangerskapet

Det som ga størst inntrykk hos Camilla, var noen nyfødte dukker med simulator.

- De oppførte seg akkurat som nyfødte babyer, og vi fikk prøve hvordan det var, sier hun.

Noen av dukkene hadde også misdannelser etter at mødrene hadde ruset seg under svangerskapet.

- Den ene dukken hadde abstinenser og lå og ristet når den gråt. Den viste hvordan det kunne være for babyen hvis moren ruset seg under svangerskapet, sier Camilla.

Håper på videre drift

Prosjektet har midler til drift ut 2022, men gruppa håper på videre arbeid.

Målet er å jobbe med å utvikle rusforebyggingstiltak, som foredrag, kurs og informasjonsmateriell. Dette skal være for mennesker med utviklingshemming, deres pårørende og folk som møter mennesker med utviklingshemming og pårørende i sitt arbeid.

18. oktober 2022

11.10 [Artikkel i Tønsbergs Blad](#)

Denne gruppen får sjeldent god nok rushjelp: – Vi vet det er store utfordringer

Kommunene skal kartlegge utfordringer knyttet til rusbruk for ny gruppe mennesker. Foto: Illustrasjonsfoto

Åpne deleknapper for artikkelen

17.03.22 23:00

[Sindre Øen](#)

Kommunene samarbeider om ny russatsing.
For abonnenter

URO er prosjektet som skal rette fokus mot mennesker med utviklingshemming som også sliter med rusbruk. Det er det få studier på tidligere.

– Dette er et område det er jobbet lite med. Samtidig vet vi at mange mennesker med utviklingshemming eller lærevansker har utfordringer knyttet til rus, sier prosjektleder Lise Holm.

URO står for utviklingshemming, rus og opplysning. Det er et samarbeidsprosjekt mellom IOGT, Tønsberg og Færder kommune, Kompetansesenter Rus (KoRus) Sør og stiftelsen Dam.

Ønsker mindre rusbruk

– URO er et prosjekt som har som mål at færre mennesker med utviklingshemming skal bruker rusmidler på måter som skader dem selv eller andre, sier Holm og faglig rådgiver Bente Årset.

I likhet med andre folk, bruker mange mennesker med utviklingshemming rusmidler. De eksponeres også for andres rusbruk, i familien, i vennegjengen og andre steder i samfunnet. For noen er det uproblematisk, andre får store vansker både sosialt og helsemessig.

– For oss var det en drøm som gikk i oppfyllelse da vi fikk penger til prosjektet, forteller vernepleier Bente Årset og sosionom Lise Holm.

Bente har lang erfaring fra arbeid med mennesker med utviklingshemming. Hun har gang på gang opplevd at det er folk som ikke får det samme tilbudet om helsetjenester som den øvrige befolkningen.

– Ofte avvises de med begrunnelsen om at de ikke nyttiggjør seg behandlingstilbudet eller ikke er veiledningsbare.

Lise har jobbet i rusfeltet. Hun opplever at tilbudet til mennesker med utviklingshemming er dårligere.

– Sjelden er behandlingsmetodene og kartleggingsverktøyene tilpasset folk med betydelige kognitive utfordringer. Blant ansatte er det lite oppmerksomhet på problematikken, sier hun.

– Vi ønsket å jobbe sammen om fagutvikling, og hva var vel da mer naturlig enn å starte et prosjekt med tema mennesker med utviklingshemming og rusbruk. Slik kan vi begge bruke og videreutvikle den kompetansen vi har.

Både i rusfeltet og i tjenester til mennesker med utviklingshemming mangler gjenkjenningskompetanse, mener de. De ansatte i rusfeltet har ofte lite kompetanse på utviklingshemming.

– Dermed oppdager de ikke at pasienten har en utviklingshemming og behandlingsmetoden tilpasses ikke pasienten. De som jobber i tjenester for mennesker med utviklingshemming kan ofte lite om rus og rusproblematikk. Dermed blir ikke problemene avdekket og folk får ikke den hjelpen de trenger, sier de.

Mange fagfolk er usikre på hvordan de kan snakke med mennesker med utviklingshemming om rus og rusproblematikk.

– Det kan være situasjoner hvor ansatte i en bolig mistenker at en av beboeren har det vanskelig fordi en nær pårørende har rusproblemer. Hvordan er det riktig å ta dette opp med beboeren, og hvordan kan de hjelpe?, sier de.

– For unge mennesker med utviklingshemming kan være vanskelig å finne venner og føle tilhørighet. Opplevelse av utenforskap kan gjøre at de søker seg til rusmiljøer. Hvordan kan vi se og fange opp disse ungdommene? Mange ungdom assosiere russefeiring med alkoholbruk. Hva gjør vi når unge mennesker med utviklingshemming som har behov for assistanse i sosiale sammenhenger, vil være russ? Skal assistenten bli med på russefest, og er det greit at den unge drikker alkohol? Har vi gode måter å snakke om alkohol og annen rus slik at ungdommen kan ta gode valg for seg selv?

Det få fagfolk som har kompetanse både på rusutfordringer og utviklingshemming Det vil de gjøre noe med. Den 18. og 21. mars er ansatte i Færder og Tønsberg invitert til fagdager på Hotel Klubben.

Diskuterer reelle caser

21. mars blir det fagdag på Klubben i Tønsberg for å diskutere utfordringer knyttet til denne problematikken. Her er noen eksempler på reelle utfordringer de møter i virkeligheten, som vil bli diskutert:

- **Sara 22 år:** Sara har moderat utviklingshemming og bor i bofellesskap med fem andre. Boligen har døgnbemanning. Hver annen helg er Sara hjemme hos sin mor. Moren er enslig, Sara har ingen hjemmeboende søsken. Hun er ofte urolig før hun blir hentet av moren og gir uttrykk for å være mistilpassa. Etter besøkene er hun sliten, vil sove og være alene. Hun forteller lite om hva hun og moren gjør sammen. Personalet har begynt å mistenke at moren drikker mye alkohol i helgene, også når Sara er der. Hvordan kan de snakke med Sara om sin bekymring?
- **Antoni 18 år:** Antoni går på videregående, i AHT klassen (Arbeids- og hverdagslivstrening). Antoni sliter litt med lesing og skriving, og bruker lang tid på å lære nye ting, han glemmer lette det som blir sagt til han. Han har noen gode venner i klassen, og noen få venner blant de andre elevene. Som barn hadde han mange venner. De seneste årene har han slitt mer sosialt. Antoni synes det er vanskelig å forstå de sosiale kodene og det sosiale spille blant jevnaldrende. Han føler seg ofte annerledes, og kan bli frustrert og sint av det. Han har vansker med impuls kontroll og følelsesregulering. Antoni har assistent som er med han på fritidsaktiviteter. Assistentens oppgave er å legge til rette slik at Antoni får være sammen med andre ungdom. Helt siden Antoni var liten har han gledet seg veldig til å være russ, og nå nærmer russefeiringen seg. Noen av Antonis klassekamerater fra barneskolen har lovet han at han skal få være med dem på rulling. Antoni vet at han har lov å kjøpe øl. Som mange andre ungdommer assosiere Antoni russefeiring med øldrikker, og ser fram til det. Hvordan snakke med Antoni om hans forventninger til russefeiringen? Hva vet Antoni om alkohol, rusmidler og virkingen av rus? Er det greit at Antoni drikker alkohol på russetreff? Skal assistenten bli med Antoni på russetreff?
- **Amalie 16 år:** Amalie går i 10. klasse. Hun har utfordringer i alle fag. Da hun gikk i fjerde klasse ble hun henvist til PPT. Hun ble utredet og fikk diagnosen lett

utviklingshemming. Amalie får spesialundervising og kommer til å fullføre ungdomsskolen med kompetansebevis. Hun har alltid slitt med å få venner på skolen. Klassemiljøet har vært utfordrende, med noen sterke elever som har holdt henne utenfor, i perioder har hun blitt mobbet. Det siste året har hun hatt stort fravær. På busstasjonen har Amalie funnet et miljø som har inkludert henne. Hun kjenner seg velkommen. Amalie er redd for å bruke alkohol og narkotiske stoffer. Hun vet at de fleste nye vennene bruker rusmidler. Når hun er edru kan hun ta vare på de andre, hun gir omsorg og passer på dem. Hun hjelper også til når noen har behov for å gjemme rusmidler. Vennen har fortalt henne at cannabis er mindre farlig enn alkohol, hun lurert litt på om hun vil prøve. Hun opplever at mange av guttene i miljøet vil ha henne som kjæreste og bytter ofte partner. Amalie opplever mestring og anerkjennelse når hun har sex med kjærestene sine. Trenger Amalie hjelp? Hvem kan snakke med Amalie og hvordan snakker vi med henne om situasjonen? Hvilke tilbud finnes for Amalie?

11.11 [Fagartikkel i Fontene](#)

«Det jeg veit om rus, har jeg finni ut sjøl»

I likhet med andre folk, bruker personer med utviklingshemming rusmidler. De eksponeres for andres rusbruk, i familien, vennegjengen, og andre steder. For noen er det uproblematisk, andre får vansker både sosialt og helsemessig.

Det snakkes lite om og med personer med utviklingshemming om rus og rusbruk. Det er bakgrunnen for IOGT-prosjektet Utviklingshemming – Rus – Opplysning (URO). IOGT er en ideell organisasjon som arbeider for at det skal være lett å ta rusfrie valg. Prosjektet er finansiert av Stiftelsen Dam.

Ansvarsreformen på 90-tallet, førte til at personer med utviklingshemming flyttet fra sentralinstitusjoner og ble en del av storsamfunnet. Nå kan personer med utviklingshemming i større grad leve livene sin slik den øvrige befolkning gjør. Noe som betyr den samme tilgang på rusmidler som andre har.

Det er grunn til å anta at personer med utviklingshemming bruker rusmidler, og noen utvikler problematisk bruk og avhengighet av rusmidler. Problematikken utfordrer helse- og sosialtjenestene, det finnes lite forskning på forbruksmønstre og omfanget av problematisk bruk av rusmidler blant personer med en utviklingshemming.

Informasjon om rus, rusmidler og rusbruk er i liten grad tilrettelagt for personer med utviklingshemming. Det er få eller ingen tilpassede holdnings-/forebyggingsprogrammer, kartleggingsverktøy eller behandlingstilbud rettet spesifikt mot personer med utviklingshemming (Høgh, Sandberg Bilottoft, & Nielsen, 2022).

Relatert forskning

En doktorgrad (Bratveit, 2018) viste at forekomsten av utviklingshemming blant pasienter i rusbehandling var på rundt 8 prosent og generelle lærevansker i grense/borderline området på rundt 24 prosent. En litteraturstudie gjort av nederlandske forskere (van Duijvenbode & VanDerNagel, 2019) viste at antall artikler om rusmiddellidelser blant personer med utviklingshemming har økt i kompetansemiljøer om utviklingshemming, mens tematikken stort sett blir ignorert i avhengighetsmedisin. Studien konkluderte med at personer med borderline-lidelse og mild utviklingshemming trolig har en forhøyet risiko for rusmiddellidelser.

Videre forskning og metodeutvikling er avgjørende for å forbedre tilbudet til personer med borderline og mild utviklingshemming og ruslidelser. En dansk studie (Høgh, Sandberg Biltoft, & Nielsen, 2022) viste at andelen personer med problematisk alkoholbruk var større i den generelle befolkning, enn blant personer med utviklingshemming. Omfanget av personer med problematisk bruk av illegale stoffer var lik i de to gruppene. Studien viste at personer med utviklingshemming, som har rusmiddelproblemer, ofte har en sammensatt problematikk med en eller flere psykiatriske diagnoser, og at behandlingsapparatet ikke imøtekommer gruppens behov.

Erfaringsbasert kunnskap

I Danmark er det gjort gode erfaringer med spesielt tilrettelagte psykoedukative gruppetilbud for personer med utviklingshemming og rusproblemer. Anerkjennelse, speiling og strategier for endring, er viktige elementer i denne behandlingen (Høgh, 2022).

I Norge kjenner ansatte i helse- og sosialtjenesten til rusutfordringer hos personer med utviklingshemming. Kunnskapen er i stor grad anekdotisk. Fagfolk kan fortelle historier om folk de har møtt, folk som trolig har en utviklingshemming og sliter med rusproblemer. Historier om utnyttning og sårbarhet. Om personer med relativt gode sosiale ferdigheter, men som er dårlige på å sette grenser og forstå konsekvensene. Ofte er det ensomme mennesker som har søkt seg til rusmiljøet, som kan være et inkluderende miljø, men også et brutalt miljø.

Konvensjoner og lovverk

Internasjonale konvensjoner og nasjonalt lovverk forplikter oss til å legge til rette for at personer med nedsatt funksjonsevne skal ha samme tilgang på informasjon og helsetjenester som den øvrige befolkningen. Konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne, Artikkel 21 «Ytringsfrihet og meningsfrihet» sier at informasjon som er beregnet allmennheten, også skal gjøres tilgjengelig for personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD).

Lov om pasientrettigheter (1999) §3-1 påpeker at medvirkning skal tilpasses den enkeltes evne til å gi og ta imot informasjon, §3-2 at pasienten skal ha nødvendig informasjon for å få innsikt i egen helsetilstand og innhold i helsetjenesten. Helsedirektoratets veileder «Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming» pålegger kommunene å arbeide systematisk for å forebygge rusproblemer hos personer med utviklingshemming (NOU 2021: 17).

Helse- og omsorgstjenesteloven (2011) pålegger kommunen å gi pasienten den informasjon pasient- og brukerrettighetsloven pålegger. Kommunen har ansvar for helsefremmende og forebyggende arbeid. Lovverket skiller ikke mellom personer med utviklingshemming og den øvrige befolkningens rett til helsetjenester.

Dessverre finnes det en rekke eksempler på at personer med utviklingshemming ikke har samme tilgang til forsvarlige helsetjenester som andre (NOU 2016: 17). Høsten 2022 kom St.meld. nr. 8 (2022-2023), om menneskerettigheter for personer med utviklingshemming. Den slår fast at det er et klart politisk mål at personer med utviklingshemming skal være likestilt med resten av befolkningen.

Prosjektet

Målet med URO var å forebygge vansker og bedre livskvalitet som følge av rus og rusbruk. Prosjektet la til rette for samtaler og kunnskapsutvikling om rusmidler, rusbruk og behov for tiltak blant personer med utviklingshemming, deres pårørende, folk som møter personer med utviklingshemming og pårørende i sitt arbeid.

Deltakerne i prosjektet URO er en vernepleier, en sosionom og tre eksperter. Ekspertene har erfaringskompetanse. De har kjennskap til hvordan det er å leve med diagnosen utviklingshemming, med tilrettelegging på skole og i arbeidslivet, og å trenge litt mer tid til læring og andre oppgaver.

Prosjektet har arrangert fagdager, søkt etter informasjon og snakket med personer med utviklingshemming, deres pårørende og fagfolk om rus og rusbruk.

Fagdager for kommuneansatte

I samarbeid med KORUS Sør inviterte URO ansatte i to kommuner til fagdager, for hjelpere og ledere som vil forebygge eller bistå ved problematisk rusbruk eller avhengighet. I etterkant mottok deltakerne en digital spørreundersøkelse, utviklet og gjennomført av KORUS Sør. Hensikten med undersøkelsen var å få et «øyeblikksbilde» av kunnskap og behov hos deltakerne, som en rettesnor for det videre arbeidet med å utvikle målrettede tiltak i prosjektet URO.

Uro ekspertene underviser om rus, rusbruk og utviklingshemming og hvorfor det er viktig å snakke enkelt om rus. Her snakker ekspertene Henriette Hvarnes Hansen til vernepleierstudenter på USN i Porsgrunn.

Vis bildetekst

Privat

Trygghet til å se utfordringer og snakke om det?

Alle som svarte på kartleggingen arbeider med rusrelatert problematikk eller i tjenester til personer med utviklingshemming. Undersøkelsen ble gjennomført i perioden 22.03-31.03. 2022. 89 personer svarte på deler av undersøkelsen. 55 personer svarte på hele. 61 personer (78 prosent), altså de fleste av respondentene, jobber med voksne brukere. 8 personer (10 prosent) oppgir å jobbe med aldersgruppen under 18 år. Og 9 personer (12 prosent) jobber både med aldersgruppen under og over 18 år.

Fagpersonene oppga å ha stor grad av kompetanse til å identifisere sosiale vansker, kommunikasjonsproblemer, vansker med planlegging av hverdagen, psykiske vansker og vansker med følelsesregulering. I overkant av halvparten svarte at de i stor grad er trygge på å snakke med brukere om rus og konsekvenser av rusbruk. 64 prosent svarte at de i det siste året har vært bekymret for om en person med kognitive utfordringer/utviklingshemming har rusproblemer. Nesten alle hadde snakket med den de var bekymret for om bekymringen.

Mangle på rutiner og hjelpetiltak

Kartleggingen viste at tilstrekkelig tid, rutiner og kjennskap til tjenester, var noe mange savnet. Et fåtall kjente til om deres arbeidsplass hadde rutiner for hvordan gå fra bekymring til handling når det er mistanke om kognitive utfordringer/utviklingshemming. Det var flere som kjente til rutiner ved mistanke om problematisk rusbruk. De fleste svarte at de hadde liten eller ingen kjennskap til hjelpetjenester og tiltak for personer med utviklingshemming og rusutfordringer, utenfor kommunen. Kjennskap til tiltak i kommunen var også lav. Mangel på tilbud, og tilrettelagt oppfølging for personer med utviklingshemming og rusutfordringer er det flest som oppgir som barriere for å handle hensiktsmessig. Bare 17 prosent av respondentene svarte at de kjente til Helsedirektoratets veileder Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming (2021).

Pårørendeproblematikk

Et flertall opplevde å ha mindre kompetanse til å avdekke vansker som skyldes forhold hos brukeres pårørende eller omsorgspersoner. Trolig fører det til at pårørendeeproblematikk hos personer med utviklingshemming i mindre grad blir avdekket. Noe som kan bety at denne gruppa i mindre grad får hjelp om de opplever belastninger i forholdet til sine pårørende.

Samtaler om rus og rusbruk med personer med erfaringskompetanse

Gjennom interesseorganisasjoner, kommunen og tilrettelagte arbeidsplasser kom URO i kontakt med voksne personer med lærevansker og/eller utviklingshemming, som ønsket å snakke med oss om rus og rusbruk. Vi inviterte til samtaler enkeltvis på vårt kontor. Prosjektet møtte også en gruppe medlemmer i NFU, til undervisning og samtale om rus og rusbruk.

Å skaffe seg kunnskap på egen hånd

Ingen kunne fortelle om at de hadde hatt undervisning om rus på skolen. Samtidig hadde flere mye kunnskap om rus og virkninger av rusmidler. De fortalte at det de visste hadde de tilegnet seg på egen hånd, gjennom TV-serier og filmer, sosiale medier, internett, samt venner var også kilder til informasjon. Enkelte uttrykte at de var kritiske til det de fant på nett, mens andre i mindre grad vurderte det de fant fra ulike kilder. Noen hadde fått vite hvordan rusmidler virket av de som solgte rusmidler.

Å være lik

De fleste vi snakket med hadde erfaring med å drikke alkohol, flere hadde også erfaringer fra å være i miljøer med illegale rusmidler. Ønske om å være som andre, og å delta i sosiale sammenhenger ble oppgitt som en grunn til å drikke alkohol. Å kose seg med et glass vin, var også en grunn til å drikke alkohol.

Press og utnyttning

Mange hadde erfaringer med å bli bedt om å kjøpe alkohol til mindreårige. Noen hadde opplevd det som en måte å få innpass i en gjeng på. Noen hadde erfaringer fra å være i miljøer med mye rusbruk. Vi spurte om de hadde møtt andre i rusmiljøet med lærevansker. Dette er blant svarene vi fikk:

«Mange av de som ruser seg har lærevansker. De har også vansker med å lære matte».

«Mange i rusmiljøet har lærevansker».

«Mer utsatt, vanskelig å passe inn, ble utnyttet fordi en tror på de fleste og ser på den personen som en venn. Ønsker å være med».

Å ha strategier for å ta vare på seg selv

Flere beskrev virkningene av alkohol: «En kan bli trøtt eller bli syk om en drikker for mye og det er farlig for levra».

Alle var bevisst at rusbruk kan få uheldige konsekvenser. De beskrev også at de hadde regler for egen rusbruk, som å ikke drikke tidlig på dagen, og å holde seg unna steder hvor de vet de vil bli tilbudt rusmidler. Noen hadde satt grense for hvor mye alkohol de kunne drikke ved en anledning. Flere oppleve det som lettere å si nei som voksne enn det de gjorde da de var yngre. «Gå bort når folk er fulle, for da blir de annerledes», var et råd vi fikk.

Å inneha erfaringer om rus blant pårørende

Mange hadde erfaringer med at noen de var glade i brukte for mye rus. Det skiller seg trolig ikke i vesentlig grad fra erfaringer i den øvrige befolkningen. De som snakket med noen om det, hadde snakket med foreldre eller venner. Det var ingen som hadde snakket med fagpersoner om det å være pårørende til en med rusutfordringer.

Ekspertene med erfaringskompetanse

URO opprettet en ekspertgruppe med tre personer. Ekspertene er mennesker med erfaringskompetanse og samfunnsengasjement. De arbeider med å finne informasjon om rus tilpasset personer med utviklingshemming. De har også startet arbeidet med å utvikle undervisning om rus og rusbruk for personer med utviklingshemming.

«Jeg får det ikke til»

Eksperten fikk i oppdrag å søke god informasjon på nettet. Vi satt sammen og søkte, og de søkte på egen hånd. De opplevde å mislykkes, de fant ikke det de lette etter. Etter drøfting i gruppa var det enighet om at det å ikke ha informasjon var et viktig resultat. Informasjon gruppa fant var for vanskelig: «Det er mange ord vi ikke forstår». Noe informasjon var for barnslig. Informasjonen for barn passer ikke så godt for voksne. Noen korte filmer om drikkepress, på NRK Super, opplevde gruppa som gode, men de var heller ikke laget for voksne personer.

Vi fant det vi søkte i Danmark

Høsten 2022 besøkte URO, Utdviklingshæmmedes Landsforbund (ULF), i Danmark. Her fant vi gode informasjonsbrosjyrer om rusmidler. Det danske forbundet utdanner Borgerevejedere, personer med særlige behov, som underviser andre. Slik når de ut til personer med utviklingshemming med informasjon om ting som er viktige i hverdagen. Forbundet hadde erfart at når den som formidler kunnskapen selv har utviklingshemming, blir dialogen mer gjenkjennelig og ærlig. Deltakerne kan identifisere seg med problemstillingen, engasjerer seg lettere og husker mer etter undervisningen.

Å snakke med andre

Med utgangspunkt i kunnskapen fra Danmark utviklet URO-gruppa undervisning med hovedvekt på alkohol. På Norsk forbund for Utviklingshemmede (NFU) sin samling i Vestfold, Telemark og Buskerud, fikk vi testet undervingen i en gruppe på 20 personer med utviklingshemming.

Eksperten underviste i to timer. Deltakerne var aktive, nysgjerrige og engasjert. De delte åpent egne erfaringer, og stilte spørsmål. Alle deltakerne sa de hadde lært noe nytt og opplevde at kursene var interessante. Å ta egne valg og drikkepress var noe mange ønsket å snakke om. Drikkepress ble tema når deltakerne snakket sammen utover kvelden på seminaret. Flere sa at de nå var mer oppmerksom på at ingen må presses til noe de ikke vil. Ekspertene opplevde at mange av deltakerne ønsket å snakke mer med dem om rus, erfaringer og press, og ønsket et lengre kurs, og mer tid til å prate.

Behov for videre tiltak

Å tilstrebe kompetanseheving og samarbeid

De som deltok på fagdagene savnet tilpasset samtaleverktøy og kartleggingsverktøy, tid til kompetanseheving, veiledning, tverrfaglighet og samarbeid mellom tjenester, samt med frivillige organisasjoner. Flere brukerstemmer ble også trukket fram som viktig. Det samme gjorde mer forskning om utviklingshemming og rusbruk.

Kartleggingen viste også behov for rutiner og prosedyrer, internt i kommune, mellom etatene i kommunen og for samhandling med spesialisthelsetjenesten. Fagfolkene ønsket at det ble gitt mer informasjon til ledere for å øke oppmerksomheten på utfordringene. Videre at informasjon spres til skoler, i media, gjennom debatter og ved å skape arenaer for samtale og erfaringsutveksling. Å gjøre ting sammen, dele erfaringer og enkelt språk, mente både fagfolk og personer med erfaringskompetanse, er viktig for å få gode samtaler. Til hjelp i samtaler er det behov for enkle brosjyrer eller apper.

Erfaringene fra kurs tilrettelagt av og for personer med utviklingshemming, viste at det å delta på kurs ga kunnskap og engasjerte. Kursdeltakeren sa det var positivt at de som underviste selv har utviklingshemming. Samtidig var det viktig at undervisningen ble gjennomført i samarbeid med fagfolk. Det ga de som underviste trygghet. De kunne hele veien be om hjelp til å svare på spørsmål, og hjelp til å strukturere undervisningen. Kombinasjonen av erfaringskompetanse og fagkompetanse i utvikling av undervisning og i gjennomføringen, bør det jobbes videre med.

Konklusjon

Rus og rusbruk berører våre liv, og vi trenger informasjon, kunnskap og strategier som gjør oss i stand til å ta selvstendige valg for å kunne ta vare på oss selv. Personer med utviklingshemming savner informasjon om rus som er tilgjengelig for dem. Fagfolk trenger tid, rutiner, kunnskap og metoder, og for å kunne ta de viktige samtalene om rus, også med mennesker med utviklingshemming.

URO-gjengen består av ekspertene Camilla Berntsen, Erik Johan Steenbuch og Henriette Hvarnes Hansen, vernepleier Bente Årset og sosionom Lise Holm.

Vis bildetekst

Privat

Forfatterbidrag

Lise Kathrine Holm og Bente Merethe Årset sto ansvarlig for gjennomføringen av prosjektet, og innsamling av kunnskap. Prosessen ble fortløpende diskutert med Aud Johannessen. Alle forfattere bidro til utformingen av manuskriptet. Hilde Jeanette Løberg ved KoRus sør, sto ansvarlig for gjennomføring av kartlegging og oppsummering av resultatene fra den digitale spørreundersøkelsen.

Takk til viktige bidragsytere

Forfatterne vil takke Erik Johan Steenbuch, Henriette Hvarnes Hansen og Camilla Berntsen som har deltatt som eksperter i prosjektet, og tilført viktig kunnskap, lagt ned mye arbeid og brakt inn vesentlige erfaringer i prosjektarbeidet.

Referanser

Braatveit, K. (2018). Intellectual Disability among in-patients with Substance Use Disorders [Intellektuell funksjonshemming blant inneliggende pasienter med ruslidelser]. Doktorgradsavhandling, Norge, Universitetet i Bergen. <https://bora.uib.no/bora-xmloi/handle/1956/18737>

Barne-, likestilling- og inkluderingsdepartementet (2008). FN-konvensjonen om rett til menneske med nedsett funksjonsevne (CRPD). Regjeringen. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/sla/funk/konvensjon_web.pdf

Helsedirektoratets veileder (2021). Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming. Helsedirektoratet. <https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/gode-helse-og-omsorgstjenester-til-personer-med-utviklingshemming>

Høgh, H. (2022). Gruppeforløb om rusmidler og skadevirkninger til borgere med utviklingshæmning. Evalueringsrapport Metodecenteret, Danmark. <https://metodecentret.dk/evaluering-af-gruppeforloeb-om-rusmidler-og-skadevirkning-til-borgere-med-udviklingshaemning-og-rusmiddelproblemer/>

Høgh, H., Sandberg Bilstoft, E., Nielsen, B. (2022). Udviklingshæmning og problematisk forbrug af rusmidler. Soscilstyrelsen, Danmark. Hentet 17.02.23 fra: <https://metodecentret.dk/wp-content/uploads/2022/03/Scening-af->

Helse og omsorgsdepartementet (2011). Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. (helse- og omsorgstjenesteloven). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-30>

Meld. St. 8 (2022 – 2023). Menneskerettar for personar med utviklingshemming – Det handlar om å bli høyrte og sett. Kultur og likestillingsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/3ea1c0ef367a44ee8d3597a04f86c8f7/nn-no/pdfs/stm202220230008000dddpdfs.pdf>

NOU 2016: 17 (2016). På lik linje – Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming. Barne- og familiedepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-17/id2513222/>

NOU 2021: 17 (2021). Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming. Helsedirektoratet. <https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/gode-helse-og-omsorgstjenester-til->

Lov om pasientrettigheter (1999). Pasientrettigheter. Helse og sosialdepartementet. <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/1999-07-02-63>

van Duijvenbode, N. & Van DerNagel, J. E. (2019). A systematic review of substance use (disorder) in individuals with mild to borderline intellectual disability. *European addiction research*, 25(6), 263–282. DOI: 10.1159/000501679

11.12 Sosiale medier

[Facebookside](#)

[Youtube film](#)

Takk til stiftelsen Dam og IOGT, og alle som har tatt godt i mot oss, bidratt med råd, veiledning og vist interesse.

URO ruller videre

URO er ikke lenger et prosjekt i IOGT.

Vi er en uavhengig organisasjon.

Du kan kontakte oss på uro@lettomrus.no eller tlf 41 39 36 36

URO- Gjengen

Camilla Berntsen, Erik Johan Steenbuch, Henriette Havrens Hansen,

Bente Årset og Lise Holm